

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Gerontopedagogika a její edukativní dimenze

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Olga Doňková

Vypracovala:
Vladimíra Hradilová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Gerontopedagogika a její edukativní dimenze“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 15. 04. 2010

.....

Vladimíra Hradilová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Olze Doňkové za odborné vedení a konzultace, její cenné rady a připomínky, které jsem uplatnila při psaní bakalářské práce.

Vladimíra Hradilová

OBSAH

Úvod	6
1 Stáří.....	9
1.1 Kalendářní stáří	10
1.2 Biologické stáří	11
1.3 Sociální stáří.....	11
1.4 Dlouhověkost	13
1.5 Změny spojené s procesem stárnutí	13
1.6 Ageismus.....	16
1.7 Stáří jako společenský fenomén.....	17
2 Vzdělávání ve stáří	19
2.1 Gerontopedagogika	19
2.2 Andragogika.....	20
2.3 Motivace k učení	22
2.4 Cílové skupiny ve vzdělávání dospělých	23
3 Gerontologie	24
3.1 Gerontologie experimentální.....	25
3.2 Gerontologie sociální	25
3.3 Gerontologie klinická.....	25
4 Formy vzdělávání v posproduktivním věku	26
4.1 Akademie třetího věku	26
4.2 Kluby aktivního stáří.....	26
4.3 Lidové univerzity	26
4.4 Univerzity třetího věku	27
5 Průzkum zaměřený na studium na U3V.....	32
5.1 Základní popis problému.....	32
5.2 Cíl průzkumu	32
5.3 Použité metody.....	33

5.4 Charakteristika vzorku šetření	34
5.5 Prezentace výsledků	38
5.6 Závěry průzkumu	50
5.7 Diskuze.....	52
Závěr	54
Resumé	55
Anotace.....	56
Seznam použité literatury	58
Seznam symbolů a zkratk.....	60
Seznam příloh.....	61

Úvod

Není pochyb o tom, že lidská populace nejen v České republice, ale i po celém světě stárne. Vděčíme tomu zdravému životnímu stylu, ale i pokroku vědy, který se projevil i ve zdravotnictví. Díky kvalitnější zdravotní péči se stále častěji dožíváme vyššího věku, než tomu bylo dříve. To je také důvod, proč vznikla věda gerontologie, která se zabývá stářím. Starými lidmi se nezabývá pouze lékařství. Důležitá je také sociální věda gerontopedagogika, která se zabývá výchovou a vzděláním starých lidí. Výchova je proces celoživotní, a pro staré lidi je důležité i vzdělávání. Dnešní doba nabízí lidem v postproduktivním věku možnosti, které dříve nebyli dostupné. Dnes si lidé mohou zpestřit „podzim života“ návštěvou různých kurzů, kde mohou navázat nové přátelství, osvěžit svou paměť, získat nové poznatky....

Jednou z aktuálních možností, která se stále častěji dostává do podvědomí seniorů, jsou U3V, které jsou stále častěji vyhledávány touto generací pro využití volného času. To je také důvod volby mé bakalářské práce na téma Gerontopedagogika a její edukativní dimenze.

Práce v teoretické části obsahuje pojmy objasňující stáří, změny, které jsou s tímto spojené. Zabývá se problémem, který se stáří nevyhne a to je ageismus. Přináší pohled na stáří jako společenský fenomén. Teoretická část zahrnuje související pojmy se vzděláváním ve stáří, gerontopedagogiku, vymezuje andragogiku a její základní pojmy, ale i motivaci k učení a cílové skupiny ve vzdělávání dospělých. Zmiňuje pojmy gerontologie experimentální, sociální a klinické. Poslední část teoretické části se zabývá formami vzdělávání v postproduktivním věku. Mezi tyto formy patří akademie třetího věku, kluby aktivního stáří, lidové univerzity, ale převážně je práce zaměřena na univerzity třetího věku.

Praktická část bakalářské práce přibližuje univerzity třetího věku. Je zaměřena na zlínskou Univerzitu třetího věku na Univerzitě Tomáše Bati, kde byl proveden průzkum mapujícího charakterů v cyklech zabývajících se počítači v praxi, a cyklu Internet a počítačová média. Vybrala jsem si záměrně tyto cykly, protože předpokládám, že právě o tyto obory jeví senioři největší zájem. Průzkum přiblíží profil

studentů, jejich motivaci ke studiu, ale i odkud získali studenti-senioři informaci o studiu. Také se zabývá jejich motivací k návratu do školního prostředí a přínosem do jejich života. Zjišťuje spokojenost těchto studentů se stříbrem ve vlasech, ale i jejich připomínkami ke studiu a návrhy ke změnám, které by uvítali.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Stáří

Stáří obecně označuje pozdní fázi přirozeného průběhu života. Je to výsledek a projev geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (chorobami, životním způsobem a životními podmínkami) a je spojen s mnoha významnými změnami, převážně sociálními (osamotnění dětí, penzionování a jiné změny sociálních rolí). Stárnutí je proces celoživotní. (Mühlpachr, 2004)

„Všechny změny příčinné i následné se vzájemně prolínají, mnohé jsou protichůdné, a jednotné vymezení a periodizace stáří se tak stávají velmi obtížnými.“ (Mühlpachr, 2004, s. 18)

S pojmem stáří nedílně souvisí i pojem **senior**. Pod označením senior si můžeme představit mnoho možností, jak jej můžeme vnímat. Obecně si lidé pod seniorem představí jedince, který dosáhl vyššího věku. Co je ovšem pro nás vyšší věk, když může mít vzhledem ke kalendářnímu, biologickému či sociálnímu stáří různou hodnotu. Kritéria pro hranici stáří si každá společnost tvoří sama. Slovník cizích slov pro nové století charakterizuje seniora jako „starší ze dvou lidí stejného jména“ ale také jako „příslušník starší věkové kategorie“. (Linhart a kol., 2007, s. 336)

Ke slovu senior můžeme přiřadit synonyma, např. penzista, důchodce, stařec, apod. Přesná definice pojmu senior není zcela jednotná a názory na ni se liší. Pavel Loužecký se pokusil v Pozitivních novinách navrhnout definici, která by tento pojem vystihovala.

Senior je „člověk, který dosáhl věku 60 let a výše, požívající ve společnosti zvláštní úcty s ohledem na svůj věk a získané životní zkušenosti“. (<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2008070084>)

Oproti tomu pojem důchodce Loužecký navrhuje charakterizovat následovně: „osoba pobírající od státu peněžní částku zvanou důchod (penze, od toho je odvozeno synonymum penzista)“ (<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2008070084>)

1.1 Kalendářní stáří

Kalendářní stáří nebo také chronologické stáří nám určuje skutečný věk jedince. Je odvozeno od data narození. Za výhodu kalendářního stáří můžeme považovat jednoznačnost s jednoduchostí a snadnou komparací.

Periodizace na základě kalendářního stáří nepřihlíží k ontogenetickým rozdílům mezi muži a ženami, ale poskytuje nám odhad potřeb, rizik a nároků, vůči společnosti u osob určitého věku. (Mühlpachr, 2005)

Komise expertů Světové zdravotnické organizace označila v 60. letech minulého století jako hranici stáří věk 60 let. Toto rovněž akceptovala OSN v roce 1980. (Mühlpachr, 2004, 2005, Haškovcová, 2006)

Mühlpachr (2004) uvádí následující členění období stáří:

15-29	postpubescence a mecitma,
30-44	adultium,
45-59	intervium, střední, zralý věk,
60-74	senescence, počínající, vyšší věk, časné stáří,
75-89	kmetství, senium, vlastní stáří,
90 a více	patriarchium, dlouhověkost.

Stále častěji se však uplatňuje následující členění: (Mühlpachr, 2004)

Věk 65 - 74: mladí senioři

Období počínajícího stáří, které s sebou přináší mnoho změn, ale také problémů. Vyskytuje se problém adaptace na penzionování, volného času, aktivit a seberealizace.

Věk 75 – 84: staří senioři

Kmetství provází změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika, ale také atypický průběh chorob.

Věk 85 a více: velmi staří senioři

Období, kdy na významu nabývá sledování soběstačnosti a zabezpečení.

1.2 Biologické stáří

Biologické stáří nám určuje výstižněji věk, než stáří kalendářní. V rámci biologického stárnutí dochází ke změnám fyzickým, duševním i estetickým. Tyto změny nejsou příliš příjemné, pro stáří jsou však typické.

Biologické stáří neodpovídá vždy stáří kalendářnímu, a to v pozitivním i negativním významu. Každý člověk stárne již od narození, avšak i když vedle sebe budou stát dva jedinci na den stejně staří, jejich biologické stáří může být odlišné. Tuto skutečnost ovlivňuje životní styl, povolání, choroby a podmínky, ve kterých žijeme. Proces stárnutí cítí každý jinak, v některých obdobích života člověk „stárne rychleji“.

Přestože proběhly pokusy o určení biologického stáří, tyto experimenty se nezdařily. Stanovení biologického stáří se proto stále nevyužívá. Stále chybí objektivizace zjevné skutečnosti, která by odlišila skutečnost, že lidé stejného kalendářního věku se významně liší mírou involučních změn a funkční zdatnosti. (Mühlpachr, 2004, Haškovcová, 2006)

1.3 Sociální stáří

Sociální stáří označuje období, kdy dochází k sociálním změnám či splnění určitého kritéria-nejčastěji k dosažení věku, ve kterém dochází k odchodu do starobního důchodu.

V tomto období dochází ke změně rolí. Jedinec ukončí pracovní činnost, ztrácí svou profesní roli i svou funkční identitu (např. z role pracující ženy, manželky, případně babičky se stává paní v důchodovém věku). Důležité pro toto období je, aby lidé měli již dopředu rozmyšlené, jak budou trávit svůj volný čas. Mohou se začít věnovat zálibám, na které jim dříve nezbýval čas, odpočívat, učit se novým věcem, začít

studovat U3V apod. Důležité je, nepřipouštět si myšlenku, že jestliže nepracujeme, jsme zcela nepotřební společnosti. Každý člověk, ať už je v jakémkoliv věku je pro společnost potřebný a má nárok na odpočinek po odpracovaných letech. Starší člověk může mít o mnoho více životních zkušeností, prošel si problémy, na základě kterých nám může předávat moudra a rady, jak se dají řešit složité situace.

Mění se také životní způsob i ekonomické zaměření, začínají se ochuzovat dřívější sociální vztahy, závislost na společnosti a druhých lidech se také zvětšuje. (Mühlpachr, 2004, Dessaintová, 1999)

Hovořit lze o sociální periodizaci života v souvislosti se sociálním stářím, které člení lidský život do 3, eventuálně 4 velkých období. Toto zjednodušené pojetí má i svá úskalí.

První věk:

Věk, který je označován jako předproduktivní. Patří sem období dětství a mládí, které charakterizuje růst, vývoj, vzdělání a profesní příprava. Neméně také získávání zkušeností a dovedností.

Druhý věk:

Produktivní období kdy jsme dosáhli dospělosti, součástí tohoto času je zakládání rodiny, sociální a především pracovní produktivita.

Třetí věk:

Období postproduktivní, které představuje stáří nejen jako období poklesu zdatnosti a odpočinku, ale také jako fázi bez produktivní přínosnosti. Východisko, které je nebezpečné pro podceňování, diskriminaci, minimalizaci potřeb a pauperizaci.

Čtvrtý věk:

Tento věk je někdy používán k označení fáze závislosti. Označení závislost je nevhodné, navozuje dojem, jako by nesoběstačnost byla stejně zákonitá jako obecně přijímaná stádia předchozí. Odporuje to konceptu úspěšného stárnutí a představě o zdravém stáří, které zůstává až do nejpokročilejšího věku samostatné. (Mühlpachr, 2004)

1.4 Dlouhověkost

Dlouhověkost označuje pokročilý věk, obvykle v období 85-90 let a více. Takto vysokého věku se dožívá jen malá část populace. Vzhledem ke zvyšování životní úrovně a převážně medicínského pokroku se tento zlomek populace nepatrně zvyšuje. Na věk působí mnoho faktorů, mezi které můžeme zařadit včetně medicínského pokroku a vyšší životní úrovně také genetickou výbavu, způsob života, do kterého patří stav životního prostředí, hygienické, ale i stravovací návyky.

Vysokého věku se dožívají více ženy než muži, průměrná délka života žen je v ČR vyšší než u mužů. Ženy se dožívají v průměru 78,1 let a muži 71,5 let. Proč tomu tak je, žádná studie nemůže zcela potvrdit. Haškovcová (2004) uvádí, že dle názorů odborníků, se bude v budoucnosti lidský věk stále prodlužovat, „maximální“ hranice se bude pohybovat kolem 120-125 let. Dnes jsou zmínky o několika desítkách lidí, u kterých byl doložen věk 113-115 let. (Mühlpachr, 2004, Haškovcová, 2006)

1.5 Změny spojené s procesem stárnutí

Někteří lidé si zachovávají duševní svěžest i tělesnou zdatnost až do vysokého věku, oproti tomu jiní výrazné známky stárnutí vykazují velmi brzo.

Kognitivní změny ve stáří

Po 60. roce života se zhoršuje **smyslové vnímání** téměř u všech osob. Asi u 90 % osob se výrazně zhoršena zraková percepce a asi u 30 % osob se jedná o zhoršení sluchu.

Při některých pracovních činnostech je to omezující a tím jejich výkon klesá. Dochází k omezení i zálib, jako je např. četba, či poslech hudby. Mimo jiné stěžují komunikaci s druhými lidmi, to může být provázáno nejistotou, úzkostí či hněvivostí. Objevuje se i vyšší riziko úrazů, zj. pokud člověk s poruchou smyslového vnímání nepřizpůsobí činnosti svým aktuálním možnostem. Proto pro osobní přizpůsobení i ve společenském zařazení stárnoucího člověka jsou důležitými pomůckami brýle, naslouchadla apod.

Pro stáří je typické zhoršování **paměti**, především nové události jsou těžko zapamatovatelné. Naopak zážitky např. z dětství jsou v paměti dobře uschovány, ač někdy mohou být obsahově i emočně zkresleny. Staří lidé často lpí na tom, čím byli a co měli, ať už se jedná o majetek, společenské postavení nebo zvyklosti.

Intelligence měřená běžnými inteligenčními testy často ve vyšším věku klesá, protože se ve skutečnosti různé kognitivní schopnosti s věkem mění rozdílně, není podobné hodnocení intelligence starších lidí vhodné.

Na zhruba stejné úrovni jsou zachovány téměř po celý život například pohybová dovednost, také často až do vysokého věku to bývá sociální inteligence a schopnost morálního usuzování. Vše je odlišné u různých jedinců, ve vysokém věku nesporně dochází také k závěrečnému úpadku sil a schopností. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

Tvořivost

Pro lidskou tvořivost neexistuje žádná určitá hranice. Nejde ani tak o věk, člověk zůstává tvořivý po celý jeho život, důležitější je motivace k tvořivosti a také vytrvalost. Spoustu umělců tvořilo celý svůj život i ve věku, který přesahoval 80 let. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

Emoční změny ve stáří

Snižuje se intenzita emocí, starý člověk se nenadchne lehce pro něco nového. Současně dokáže klidněji a racionálněji hodnotit určité situace. Stává se emočně stabilnější osobou, vůči vnějšímu světu však projevuje velkou lhostejnost. Znamenat to může větší trpělivost a klid, ale také nezájem, který může přejít až v apatii.

Počátek stáří je pro mnohé příležitostí k přehodnocení svého dosavadního života, projevuje se potřeba seberealizace a potřeba být užitečný pro druhé. V popředí se později projevuje potřeba emočního zakotvení a pozitivního přijetí u blízkých osob. V pozdějším stáří jsou nezaujati okolím, ale soustředí se pouze na sebe a své problémy, vlastní přecitlivělost může přejít až v převládající hypochondrii. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

Osobnost starého člověka

Empirické studie ukazují, že se lidé s přibývajícím věkem uzavírají stále více do sebe, extroverze zřejmě klesá výrazněji u mužů, kteří v mladším věku byli otevřenější a zaměřeni navenek než ženy. Rozdíly mezi ženami a muži mají tendenci se s věkem spíše vyrovnávat. Struktura osobnosti se s přibývajícím věkem u většiny lidí příliš nemění. Člověk se musí přizpůsobit řadě změn ve vlastním organismu, kde můžeme zařadit např. vyšší nemocnost, ale také změnám které působí z vnějšku, kam patří změna sociálního postavení, životního stylu, ale také úmrtí blízkých lidí apod. Tyto změny člověk ve stáří přijímá pomaleji, stres a nemoci tuto adaptaci pouze zhoršují. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

Citové vztahy ve stáří

Význam rodiny s věkem stoupá, síla vztahů k blízkým lidem se významně nemění. Ve stáří je člověk ohrožen více sociální izolací či emoční deprivací. S narůstajícím věkem a příchodem zdravotních obtíží se starý člověk stává postupně více či méně závislý na pomoci vlastních dětí, či blízkého okolí, které v této době samy často začínají stárnout.

Manželské vztahy v tomto období nabývají na síle, proto starý člověk obtížně zvládá závažnou životní situaci, pokud ztratí partnera a s touto situací se těžko vyrovnává. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

„Kromě potřeb citových přetrvávají u řady lidí dlouho do stáří i potřeby sexuální. I když ve stáří sexuální apetence obecně klesá, nemizí úplně a mnozí lidé žijí aktivním sexuálním životem ještě ve vysokém stáří.“ (Langmeier, & Krejčířová, 2006, s. 210)

Sociální zařazení starého člověka

Pokud jsou příznivé podmínky, člověk může i nadále zůstat členem své skupiny, ovšem musí se smířit se situací, že jeho úkoly se mění. Přispívají často draze zaplacenými životními zkušenostmi, ale také schopností hodnocení společenských událostí z širší perspektivy, než jaká je dopřána mladším. Mnozí lidé zůstávají plně aktivní na svém pracovišti až do vysokého věku, někteří dostávají jiné úkoly, které jsou neméně potřebné. Jestliže člověk lpí na činnostech, na které mu již nezbývají síly, dochází k pracovnímu selhání. Vztahy staršího člověka se mění, ale nezanikají zcela.

Osoby dožívající se vyššího věku přes 80 a více let jsou mnohdy soběstačné. K tomu, jak „úspěšně stárnout“, být aktivní a produktivní napovídají obecné zásady duševní hygieny. Důležité je zachovat si své zájmy, odpočívat, uspořádat si svou životní náplň, která zahrnuje duševní i fyzickou činnost, nebránit se novým poznatkům, udržovat a navazovat nové společenské vztahy, těšit se ze života a z maličkostí, které dovedou potěšit. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

1.6 Ageismus

Přestože se ageismus týká všech věkových skupin, toto riziko se vyskytuje často u lidí seniorského věku.

Ageismus je považován za současný negativní kulturní stereotyp stáří, který vyplývá pravděpodobně z dnešního obecného kultu mládeže. Obsahuje předsudky ke starším lidem. Nejčastější předsudek je, že jsou obecně oškliví, neužiteční a zbyteční, tělesně i duševní nemocní, zrající k celkovému úpadku a demenci. (Langmeier, & Krejčířová, 2006)

„Důsledkem tohoto postoje je ovšem neadekvátní zacházení se starými lidmi ve společnosti obecně, třeba i v obchodech, dopravních prostředcích, zdravotnických zařízeních, jejich diskriminace a nedostatek úcty.“ (Langmeier, & Krejčířová, 2006, s. 214)

Mühlpachr uvádí rizika, mimo ageismu, které se mohou týkat také seniorské populace. K těmto dalším rizikům patří pauperizace¹, segregace², generační intolerance³, předsudky⁴, maladaptace na stáří⁵, osamělost obzvláště v období vdovství, rychlý vývoj společnosti, vyšší nemocnost, zvýšené riziko ztráty soběstačnosti, pokles schopností, ztráta rozhodovacích možností, zanedbávání a týrání nesoběstačných jedinců. (Mühlpachr, 2004)

1.7 Stáří jako společenský fenomén

Fenomén je aktuální jev či problém dnešní společnosti, s kterým se setkáváme v každodenních situacích. Fenomén ovlivňuje svou dobu a je pro ni typický. (Linhart a kol., 2007)

Dnešní společnost je často spojena s fenoménem stáří. Za poslední roky došlo k demografickým změnám. Ubylo nově narozených dětí, a zároveň se obyvatelé dožívají stále vyššího věku. Pozorujeme vědecký pokrok, který se promítl výrazně i ve zdravotnictví. Lékaři a jejich přístroje zachraňují a prodlužují naše životy. Dostáváme se však k problému, kdy je díky malé porodnosti málo ekonomicky aktivních jedinců, čímž klesá i hrubý domácí produkt. Také nás zasáhla ekonomická krize, díky které spoustu lidí přišlo o práci. Řada padesátníků, která přišla také o práci, nové zaměstnání nalézají jen velmi těžce. Často tuto složitou situaci řeší odchodem do předčasného důchodu, to není ovšem tak jednoduché, poněvadž věk pro odchod do důchodu stále roste.

---

¹ Pauperizace - ekonomické zbídačování znemožňující uspokojit potřeby přiměřené dané společnosti. (Mühlpachr, 2004)

² Segregace – vytěšňování, nedobrovolný život vně společnosti. (Mühlpachr, 2004)

³ Generační intolerance – pracovní příležitosti, vedoucí pozice, bydlení. (Mühlpachr, 2004)

⁴ Předsudky – např. přeceňování nemocnosti a poklesu funkční zdatnosti ve stáří, podezírání z přítomnosti diskreditujících postižení (demence). (Mühlpachr, 2004)

⁵ Maladaptace na stáří – změna sociálních rolí, penzionování. (Mühlpachr, 2004)

Došlo ke změně ustanovení § 59 zdp., upravujícího podmínky nároků pro přiznání tzv. řádného starobního důchodu. Stávající zákon o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb. v platném znění (zdp), mění zákon č. 306/2008 Sb. Dříve musel pojištěnec k odpracovaným létům mít platné pojištění minimálně po dobu 25 let, nyní se tato hranice posunuje výše. Nově bude limit pojištění činit až 35 let. Rozhodující pro pojištěnce také je, ve kterém kalendářním roce dotyčný dosahuje důchodového věku. Zatímco jedinec dosáhne důchodového věku v roce 2010, potřebná doba pojištění je 25 let. Osoba, která dosáhne tohoto věku po roce 2018, činí doba pojištění 35 let. (http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A9C34D4B-14AE-4F08-BB2A-41BB7802DE6C/0/Letak_zmenyDP2010_web.pdf)

Stoupající doba hranice odchodu do starobního důchodu přináší také morální problémy. Kdy mladší skupiny označují osoby s vyšším věkem za zcela zbytečné, také že jim zabírají místa v zaměstnání a měli by odejít a přenechat místa mladším. Tito lidé si však neuvědomují, že se jednou dožijí stejného věku. Generace, která díky zvyšování hranice odchodu do důchodu bude potřebovat odpracovat na pracovním místě mnohem delší dobu, než lidé, které nyní odsuzují k předčasnému starobnímu důchodu.

Nyní je průměrný věk pro odchod do důchodu v České republice 62 let a dva měsíce u mužů, u bezdětných žen je tato hranice stanovena na 60 let a čtyři měsíce. Hranice stále stoupá, v roce 2030 budou muži a bezdětné ženy, nebo také ženy s jedním dítětem odcházet do starobního důchodu až ve věku 65 let. (http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A9C34D4B-14AE-4F08-BB2A-41BB7802DE6C/0/Letak_zmenyDP2010_web.pdf)

2 Vzdělávání ve stáří

Důchodového věku se dnes lidé dožívají často v dobré fyzické i duševní kondici, proto jsou schopni se podílet na společenském dění. K tomu, aby se udržovali i nadále v dobré kondici je potřeba, aby se neustále rozvíjeli a aktivně udržovali svůj životní styl. Vhodným prostředkem jak si udržet aktivní život i ve vysokém věku, jsou U3V, které obohacují stáří.

V souvislosti se vzděláváním ve stáří je třeba popsat pojmy, které nám objasňují vědy, zabývající se touto problematikou. Mezi tyto vědní disciplíny patří zejména gerontopedagogika a andragogika.

2.1 Gerontopedagogika

Konec 20. století nám vymezil subdisciplínu gerontopedagogiku jako nedílnou součást gerontologie. (Mühlpachr, 2004)

Gerontopedagogika má spíše didaktizující charakter. (např. Pöggeler in Mühlpachr, 2004)

Aktuálněji lze vymezit gerontopedagogiku jako koncepci zaměřenou na péči, pomoc a podporu jedincům v seniorské populaci. Vzhledem ke zvyšujícímu počtu seniorů a narůstajícímu počtu nemocí má epidemiologický charakter. Dává podklad pro prosazování terapeuticky orientované intervence. (Hanselmann In Mühlpachr, 2004)

Gerontopedagogika v širším slova smyslu je uvedena jako teoreticko empirická disciplína zabezpečující komplexní péči, pomoc a podporu starým občanům při uspokojování jejich potřeb. Mezi tyto potřeby patří medicínské dimenze, ale také vzdělávací potřeby. Jde o multioborovou disciplínu, kterou se prolínají poznatky ze sociální práce, lékařství, psychologie, sociologie, andragogiky a práva.

Užší slova smysl gerontopedagogiku chápe jako pedagogickou disciplínu zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů. (Mühlpachr, 2004)

2.2 Andragogika

Pojem andragogika použil jako první německý učitel Alexander Knapp roku 1833. V České republice je zaveden v roce 1989.

„Andragogika je vědní a studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých. Existují rozdílná pojetí andragogiky. V našem pojetí je andragogika specifická součást věd o výchově, vzdělávání a vyučování.“ (Beneš, 2008, s. 9)

Andragogika je vědní obor v systému věd o výchově a vyučování, zaměřuje se na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých. Jedná se o studijní obor v programu pedagogických věd, sloužící přípravě budoucích odborníků v oblasti vzdělávání dospělých.

(Beneš, 2008)

Pojem Andragogika může mít dva významy:

- a) jedná se o určitou nauku, která se snaží definovat správný přístup k učícímu se dospělému
- b) jde o andragogiku jako specifickou součást veškerého myšlení o výchově, vzdělání a učení se. To odpovídá i našemu pojetí. (Beneš, 2008)

Základní andragogické pojmy:

Andragogické pojmy mají různé možnosti použití a jsou různého původu. Jsou příbuzné s jinými vědními obory, jako jsou kromě andragogické vědy také pedagogika, psychologie, ale také sociologie.

Mezi tyto základní pojmy patří:

a) Výchova

Výchovou rozumíme cílevědomé, plánovité a záměrné ovlivňování vychovávaného jedince. Cíle jsou stanovené předem, výchova je odkázána na vychovatele. Je to činnost s nejistým výsledkem. Po dosažení cíle se vychovávaný stává autonomní osobností. Proto je tento pojem sporný, zda patří jen do pedagogiky, či i do andragogiky.

b) Vzdělávání

Vzdělávání je cílevědomý a plánovaný proces, který probíhá celoživotně. Prostřednictvím vzdělávání jsou realizovány pedagogické cíle a ideály, získáváme při něm znalosti, dovednosti a rozvíjíme své schopnosti. Proces je vedený většinou profesionály.

c) Socializace

Socializací se člověk osvojuje společenské role, život, pravidla, stereotypy a normy chování. Socializace je proces celoživotní.

d) Kvalifikace

Upravuje vztah člověka a práce, vztah mezi individuálními předpoklady pracovní síly a pracovními podmínkami. Poté odpovídá nebo naopak neodpovídá konkrétním nárokům pracovního místa

e) Kompetence

Pojem širší oproti kvalifikaci, obsahuje znalosti, schopnosti, pochopení a dovednosti. Měl by zaručovat jednání v reálných situacích, a umět vše naučené použít. Zahrnuje i vnitřní připravenost, motivační stránku osobnosti, vztah k práci a ke kolektivu. Jejich získání vyžaduje výcvik a opakování v různorodých situacích.

f) Sebekompetence

Pojem sebekompetence vyjadřuje schopnost všimnout si vlastního jednání, učit se, rozvíjet se, náročnost vůči sobě samotnému, sebevědomí apod. (Beneš, 2008)

Pedagogika a andragogika učení vnímá jako schopnost člověka produktivně vytvářet, měnit představy, zvyky, chování, ale také schopnosti a dovednosti. Andragogika vychází z toho, že dospělý by měl mít, alespoň z pravidla, vyžádat nebo zamítnout tuto pomoc. (Beneš, 2008)

„Andragogika ve své ideologii vždy vyzdvihovala orientaci na potřeby, možnosti a zvláštnosti účastníka. Přitom často zaměňovala potřeby účastníka s normativními představami o tom, jaký by měl dospělý ve výsledku svého učení být.“ (Beneš, 2008, s. 81)

2.3 Motivace k učení

Aby se člověk dokázal učit a plně se vzdělávat, ať už se jedná o studenta mladší generace či studující v postproduktivním věku, je vždy třeba motivace, pohnutka, která nás k tomu vede. Mezi motivaci můžeme zařadit vnější i vnitřní faktory.

Účast na dalším vzdělání podle Beneše ovlivňuje několik faktorů:

- společenské klima a společenský rámec ve vztahu k učení,
- epochální témata a výzvy,
- okolí a vztahy,
- životní situace,
- osobnostní charakter.

(Beneš, 2008, s. 82)

Mezi časté motivace patří profesní růst, lépe placené místo, u starších lidí může být motivací způsob, jak trávit volný čas, doplnit si vzdělání, které jim za dřívějšího režimu nebylo umožněno a tím si splnit svůj sen.

2.4 Cílové skupiny ve vzdělávání dospělých

Sociální a vzdělávací politika spolu s andragogikou se zaměřily na vyhledávání znevýhodněných skupin a vypracovávaly vzdělávací programy odpovídající jejich potřebám.

Mezi kritéria, při kterých se určují cílové skupiny, patří:

- věk (př. absolventi škol, postproduktivní věk, senioři),
- pohlaví,
- menšiny, nezaměstnaní,
- profesní zařazení (př. nekvalifikovaní, lektori, manažeři),
- motivace (profesní růst, uspokojení vzdělávacích a poznávacích zájmů).

(Beneš, 2008)

3 Gerontologie

Slovo gerontologie je řeckého původu, jedná se o složeninu slova gerón, což znamená starý člověk a logos, znamenající nauku, tedy nauka o starých lidech. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Gerontologie>)

Proč stárneme? Tuto otázku si pravděpodobně položilo už mnoho starověkých myslitelů, a přesto stále nevíme proč tomu tak je. Touto problematikou se zabýval i Seneca, který pokládal stáří za nevléčitelnou chorobu, nebo Galén, který prosazoval názor, že stárnutí je fyziologický děj.

Teorií o stárnutí bychom našli celou řadu, avšak žádná z nich není uznávaná všeobecně.

Problematikou stárnutí a stáří se zabývá přírodní věda gerontologie, zabývá se zákonitostmi, příčinami, mechanismy a v neposlední řadě také projevy stárnutí.

Gerontologie vypracovává vědecké podklady pro zdravé stárnutí a stáří a pro péči o staré občany. Jedná se o vědu interdisciplinární, integrovanou a komplexní. (Mühlpachr, 2004, 2005)

Václav Kordáč dělí teorii stárnutí do dvou skupin:

1. Stárnutí je geneticky naprogramovaný proces, který je řízený zvláštními geny (biologické hodiny).
2. Stárnutí podmiňují poruchy genetického aparátu způsobené noxami, které se uplatňovaly v průběhu života.

Zastánci druhé skupiny teorie chápou stáří jako důsledek jedné příčiny (teorie volných radikálů, teorie příčných vazeb – stárnutí kolagenních struktur, teorie stařeckého pigmentu lipofuscinu aj.) nebo jako výsledek mnohočetných příčin. (Kordáč, 1989)

Haškovcová (2006) dělí gerontologii na experimentální, sociální a klinickou, které můžeme charakterizovat následovně:

3.1 Gerontologie experimentální

Zabývá se procesy biologického a psychologického stárnutí člověka, což umožňuje předvídání procesů stárnutí a jeho prevenci. Může zde také zahrnout věčné pokusy lidstva o vytvoření elixíru mládí. (Haškovcová, 2006)

3.2 Gerontologie sociální

Popisuje sociální dopady stárnutí a stáří člověka. Zkoumá společenské a sociální faktory, které proces stárnutí ovlivňují. Zaznamenává sociální potřeby lidské populace v postproduktivním věku. V posledních letech se více zaměřuje na prevenci a tvorbu programu pro staré lidi, s cílem udržet praktickou soběstačnost. (Haškovcová, 2006)

3.3 Gerontologie klinická

Zabývá se zvláštnostmi chorob ve stáří a specifickými aspekty léčby starých lidí. Znamější pro klinickou gerontologii je název **Geriatric**.

Geriatric jako samostatný klinický obor se v ČR používá od roku 1982. Dříve nebylo potřeba zabývat se více geriatrií, protože lidé se nedoživali tak vysokého věku, dnes se čekárny všech lékařských oborů plní více geronty, a tak nároky na jejich lékařskou péči stoupají. (Haškovcová, 2006)

Geriatric v **užším slova** smyslu je v některých státech samostatný specializační lékařský obor. Mezi tyto státy včetně Slovenska, Španělska, Irsko a dalších patří i Česká republika. Obor vychází z vnitřního lékařství. Zabývá se kromě všeobecně informativní problematiky i problémy rehabilitačními, neurologickými, psychiatrickými, a ošetrovatelskými, propojením s primární péčí, i sociálními službami. Primární péče zahrnuje praktické lékaře a domácí ošetrovatelskou službu. Jádrem oboru je zachování a obnova soběstačnosti a rozvoj specifického geriatrického režimu. (Mühlpachr, 2004)

4 Formy vzdělávání v postproduktivním věku

Lidé v postproduktivním věku jsou sociální skupinou. Většina členů této skupiny je vyvázána z pracovního procesu, tento znak je nazýván jako homogenizace. Druhým znakem této skupiny je diferencovanost, která obsahuje např. dosaženou úroveň vzdělání, původní profesi, sociální zařazení v rodině. Dále to jsou finanční možnosti či osobní celoživotní zkušenosti. Jestliže připočteme velké rozptylové pole podmínek učení k již zmíněné diferencovanosti, pochopíme nezbytnost hledat pro tuto cílovou skupinu rozmanité specifické vzdělávací formy různého charakteru. Mezi tyto formy vzdělávání patří zj. Akademie třetího věku, Lidové univerzity, kluby aktivního stáří, Univerzity třetího věku. (Mühlpachr, 2004)

4.1 Akademie třetího věku

A3V uspokojuje vzdělávací potřeby občanů v postproduktivním věku, zejména v regionech, kde nejsou vysoké školy. Tyto akademie jsou organizovány pod záštitou organizací, jako je např. Červený kříž, či institucí, kterou je např. Akademie J. A. Komenského. A3V se vyznačují přístupností výkladu a přizpůsobují se obsahu místním potřebám i individuálním zájmům občanů postproduktivního věku. (Mühlpachr, 2004)

4.2 Kluby aktivního stáří

Stejně jako A3V i kluby aktivního stáří uspokojují vzdělávací potřeby občanů v postproduktivním věku. KAS mají i podobné poslání, na rozdíl od A3V se vyznačují trvalejšími neformálními vztahy. Rozvíjejí osobní zájmy seniorů a uspokojují potřeby vzájemného kontaktu. (Mühlpachr, 2004)

4.3 Lidové univerzity

Lidové univerzity mají specifickou podobu vzdělávání osob v postproduktivním věku. Osvědčily se zj. ve skandinávských a německy mluvících zemích. Jestliže má starší člověk zájem o studium, účastní se vzdělávacího programu spolu s mladými

posluchači. Sbližují se a navzájem se ovlivňují dvě různé generace a to je pozitivní. Mladí lidé se učí porozumět problémům pokročilého věku, zatímco starší generace profituje z komunikačního pole, které je ve společnosti, jež ji akceptuje. (Mühlpachr, 2004)

4.4 Univerzity třetího věku

Jedná se i oficiálně uznávané instituce, které umožňují lidem staršího věku studium na vysokoškolské úrovni. Jsou nejnáročnějším způsobem vzdělávání pro seniory. (Mühlpachr, 2004)

Historie Univerzit třetího věku

Představy, že výchova a vzdělání je potřeba jen v dětství a mládí jsou již dávno překonány. Výchova i vzdělání je proces celoživotní. To si možná uvědomil i francouzský profesor lékařství P. Vellase, který založil první Univerzitu třetího věku (dále jen U3V) ve městě Toulouse.

Psal se rok 1973, když univerzity ve Francii začaly pořádat semináře i pro seniory, které dostaly obecný název U3V. Nejdříve se přednášky týkaly zdravotnictví. Později přibývalo více oborů a přidávaly se i další univerzity. Smyslem bylo udržovat seniory v rovnoprávném postavení s ostatními generacemi.

Brzy se U3V rozšiřují po celé Evropě. V 60. a 70. letech přichází myšlenka seniorské osvěty i do naší země. Instituce jako např. Svaz důchodců či Červený kříž nejdříve začaly pořádat různé kurzy pro tuto generaci.

České U3V se historicky vztahují k roku 1986. Jako první to byla univerzita v Olomouci v roce 1986. Poté následovala pražská Univerzita Karlova, která v roce 1987/1988 otevřela na lékařské fakultě obor Biologie člověka. Dnes nabízí vzdělávací programy pro seniory přibližně 45 univerzit, vysokých škol a fakult. To vše je pod ochranou Asociace U3V České republiky (viz. odstavec AU3V). Organizačně spadají U3V do programu Celoživotního vzdělávání.

U3V jsou dnes chápány jako instituce seniorského vzdělání, která je důležitá pro využití volného času seniorů, kteří již nemohou nebo vzhledem k dosaženému věku nechtějí pracovat a individuální aktivity jim nepřináší potěšení. Mohou to vnímat také jako druhý životní program, při kterém si splní svůj sen studovat, který jim v době jejich mládí nebyl umožněn nepříznivou společenskou situací či jiným důvodem.

Dnes mají U3V dobře propracovaný systém vzdělávání seniorů v celé Evropě i světě. Jsou pozitivní pro všechny návštěvníky, ať už ve smyslu získávání nových poznatků, kultivace osobních zájmů, setkávání s vrstevníky, ale také pomáhají udržovat a zvyšovat praktickou soběstačnost seniorů. U frekventantů U3V podporuje jejich nezávislost, důstojnost, seberealizaci i společenské zapojení. Důležitým cílem U3V je odstranit mezigenerační bariéry.

U3V nabízí cykly naučných fakultativních přednášek a doprovodných akcí pro „volný“ čas i ucelené vzdělávací programy, kurzy práce s počítačem, výuku jazyků, kurzy podporující fyzickou a psychickou kondici, projekty na podporu učení v seniorském věku a další. (Haškovcová, 2006, Mühlpachr, 2004)

Univerzity třetího věku

U3V jsou součástí CŽV. Poskytují seniorům vzdělávání na vysokoškolské (univerzitní) úrovni, čímž se liší od jiných forem osvětové a vzdělávací činnosti, byť také orientované na seniory. Účastníci mají obvykle statut studentů dané vysoké školy.

Vzdělávání nemá charakter profesní přípravy, ale osobnostního rozvoje. Slouží k získání nových poznatků, kultivace osobních zájmů, setkávání s vrstevníky, upevňování fyzického a duševního zdraví, posilování sebedůvěry. Pomáhají udržovat a zvyšovat praktickou soběstačnost seniorů, podporuje jejich nezávislost, důstojnost, seberealizaci i společenské zapojení a tím přispívá i k životní spokojenosti. Vzdělávání v průběhu dospělosti a postproduktivním věku významně ovlivňuje kvalitu života ve stáří.

Cíle U3V:

„Cílem je vytvořit takové podmínky a vzdělávací příležitosti, aby lidé cítili potřebu vzdělávat se a zdokonalovat a také mohli a chtěli tuto svou potřebu uspokojit v průběhu celé své životní dráhy, tedy i v postproduktivním věku.“ (Mühlpachr , 2004, s. 137)

Mezi cíle vzdělávání patří seznámení starších občanů s vědeckými poznatky, prohloubení jejich sebepoznání, ale také pomoci jim získat nadhled a tím ulehčit přizpůsobování a orientaci ve stále složitějším a měnícím se prostředí.

Mezi základní funkce U3V řadíme:

Funkce preventivní:

Tato funkce obsahuje různá opatření, která za předpokladu, že jsou prováděny v určitém předstihu, pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a stáří.

Funkce anticipační:

Přispívá k pozitivní připravenosti na změny ve stylu života, k nimž dochází zejména ve spojení s odchodem do důchodu.

Funkce rehabilitační:

Spojena se znovuobnovováním a udržováním fyzických a duševních sil a s přípravou činností pro další existenci.

Funkce posilovací:

Můžeme ji považovat za nejvýznamnější. Přispívá k rozvoji zájmů, potřeb a schopností lidí v postproduktivním věku, k podpoře jejich aktivity, ke kultivaci jejich zájmů a potřeb. (Haškovcová, 2006, Mühlpachr, 2004)

Celoživotní vzdělávání v mezinárodních dokumentech

Celoživotní vzdělávání má tři základní mezinárodní dokumenty, které vyšly v roce 1996. Mezi tyto dokumenty patří: Learning – the treasure within (Unesco), Lifelong learning for all (OECD) a White Paper on education and training

Asociace Univerzit Třetího Věku (AU3V)

Občanské sdružení institucí, nabízející a provozující vzdělávací aktivity na úrovni vysokoškolského vzdělávání, určené občanům České republiky v důchodovém věku.

Jedná se o neziskové sdružení zájemců o vzdělávání seniorů na univerzitní úrovni.

AU3V založilo v roce 1993 několik dobrovolníků, kteří se zabývali na svých mateřských univerzitách vzděláváním seniorů a sledovali tuto problematiku v Evropě i ve světě.

Vyspělé státy i univerzity si uvědomují, že vzdělávání seniorů patří mezi prestižní úkoly moderních univerzit. Proto má AU3V dva hlavní úkoly:

1. Zabezpečit vzájemnou informovanost svých členů.
2. Postarat se o mezinárodní kontakty AU3V s vedoucími evropskými organizacemi.

Organizace: AIUTA (Internation Association of the Universities of the Third Age),

EFOS (European Federation of Older Students)

Evropské informační síť pro U3V, vedené univerzitou v Ulmu.

V současné době 31 aktivních členů. Činnost AU3V řídí předsednictvo, které bylo zvoleno na Valném shromáždění AU3V dne 20. 2. 2007

Místem sekretariátu AU3V je Centrum VUT, Antonínská 1, 601 90 Brno.

(<http://au3v.vutbr.cz/>)

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Průzkum zaměřený na studium na U3V

Praktická část je zaměřena na studenty U3V, u kterých byl proveden průzkum mapujícího charakteru, formou dotazníkového šetření. Cílem průzkumu je zjistit strukturu studentů-seniorů, jejich spokojenost a návrhy ke zkvalitnění výuky. Také přiblížit, jak jim studium ovlivňuje život.

5.1 Základní popis problému

Lidé se dožívají stále vyššího věku zj. díky dnešní zdravotní péči, zdravějšímu životnímu stylu a sociálnímu zabezpečení. Staří lidé jsou stále aktivnější a vzdělanější než tomu tak bylo v dřívějších dobách. Současnost již nevnímá stáří jako fázi dožití, ale jako období, kdy mají lidé po odpracovaných letech nárok na odpočinek. Také jim přibude volný čas, který mohou využít k zálibám, na které dříve neměli dostatek času. Další možností je rozvíjet, prohlubovat své znalosti, ale také získávat nové možnosti poznání a vědomostí, které jim dříve umožněny nebyly. Mezi formy dnešního vzdělání seniorů patří zejména U3V, které poskytují možnost vzdělávat se, obohacovat a prohlubovat znalosti. Nejedná se pouze jen o vzdělávání osob v postproduktivním věku, ale také navazování kontaktů s vrstevníky, zaplnění volného času, a přiblížení nových technologií a poznatků současné moderní doby.

5.2 Cíl průzkumu

Cílem průzkumu je zmapovat, zda o U3V jeví zájem více muži či ženy, která věková skupina se účastní nejvíce studia. Jestli studují více osoby s vysokoškolským nebo středoškolským vzdělání. Dále přiblížit motivaci studentů ke studiu, co jim přináší za změny do života. Také poukázat, zda jsou studenti spokojeni s výukou anebo vyžadují změny v programu, který navštěvují.

5.3 Použité metody

Pro praktickou část jsem zvolila průzkum mapujícího charakteru. K průzkumu byla využita kvantitativní dotazníková metoda, která byla provedena na U3V na UTB ve Zlíně. Dotazník byl zvolen, protože je považován za nejrychlejší způsob sběru dat a zároveň je finančně nenáročný.

Sběr dat proběhl na U3V ve Zlíně cyklech D a L, dotazníky byly rozdány vždy před začátkem výuky a po jejím konci sesbírány. Data byla sbírána v období únor – březen. Bylo rozdáno celkem 100 ks dotazníků, navráčeno bylo 89 ks vyplněných.

Při psaní dotazníku jsem zvolila 13 otázek, abych dotazovanou skupinu, která je vyššího věku příliš nezatěžovala. Záměrně jsem volila i větší písmo, č. 14, protože jsem předpokládala, že někteří z tázaných budou mít horší zrak.

Po předchozím pilotním výzkumu vyplynulo, že dotazovaným vyhovuje více dotazník s uzavřenými otázkami, kde mají možnost zvolit jednu nebo více odpovědí. Nabízené odpovědi vychází ze získaných dat z pilotního výzkumu. Cílové skupině zůstala možnost polootevřené otázky „jiné odpovědi“, která dala respondentům možnost popsat vlastními slovy svůj názor pro případ, že by jim předvolené odpovědi nevyhovovaly.

Několik otázek, které se týkají převážně návrhu změn k lepšímu, zůstaly otevřené. Pilotních dotazníků bylo vyplněno 15 kusů.

Praktická část na základě výsledků nabízí možnosti změn v programu U3V.

Otázky č. 1 – 5: zjišťují statistiku identifikačních údajů, do kterých jsou zahrnuty otázky pohlaví, věku, města, dosaženého vzdělání a oboru, který studují.

Otázky č. 6 – 8: tyto otázky zkoumají motivaci ke studiu, změny v životě spojené se studiem a důvody, proč zvolili studium na U3V.

Otázky č. 9 – 13: poslední otázky přibližují názory studentů na organizaci, spokojenost s výukou a možnost návrhu změn.

Při sestavování dotazníku jsem si kladla následující otázky, které jsou v závěru vyhodnoceny.

1. Studují U3V více ženy nebo muži?
2. Která věková kategorie nejvíce navštěvuje U3V?
3. U3V se nachází v krajských městech, studují pouze obyvatelé těchto krajských měst, nebo je studium dostupné i lidem z okolních menších měst, či vesnic?
4. Studují více lidé, kteří mají vysokou školu, nebo lidé s maturitní zkouškou, kteří si chtějí splnit např. svůj sen, doplnit si vzdělání, který jim dříve nebyl umožněn?
5. Proč si zvolili obor D a L?
6. Co je motivovalo k přihlášení na U3V?
7. Čím obohacuje studium U3V jejich život, změnil se studiem?
8. Kde se dozvěděli o možnosti studia na U3V?
9. Vyhovuje studentům délka studia, nebo mají zájem o delší cyklus?
10. Vyhovuje jim časový harmonogram výuky?
11. Co na U3V hodnotí kladně?
12. Co na U3V hodnotí záporně?
13. Navrhovali by nějakou změnu?

5.4 Charakteristika vzorku šetření

Dotazník byl určen osobám v postproduktivním věku, které studují U3V na UTB ve Zlíně. Vzorku šetření se zúčastnilo 89 osob, z toho 26 mužů a 63 žen. Nejmladší respondent měl 53 let, nejstarší 80 let. Věkový průměr dotazovaných byl 65,5 let. Většina návštěvníků posluchárny, kteří se zúčastnili průzkumu, pochází ze Zlína, celkem 73 respondentů, dalších 16 pochází ze vzdálenějších bydlišť. Mezi respondenty bylo 9 mužů a 15 žen s vysokoškolským vzděláním. Středoškolské vzdělání mělo 17 mužů a 48 žen.

Charakteristika prostředí průzkumu

Zlínská univerzita dlouhodobě plánovala rozvoj v oblasti CŽV. Spolu s celonárodními dokumenty, které připravují naši společnost na demografický vývoj, byl ve Zlíně pro akademický rok 2002/2003 otevřen 1. ročník vzdělávacího programu pro seniory.

Otevřely se dva přednáškové cykly. Cyklus A – Technicko-ekonomické témata a cyklus B – Společensko-vědní témata.

Zájem byl velký a proto se U3V stále rozvíjí. Akademický rok 2004/2005 byl rozšířen o nový dvouletý cyklus C – Výtvarná umění, kde je kladen větší důraz na aktivitu posluchačů, přičemž se přednášky po semestrech střídají s praktickými cvičeními v ateliérech.

Závěr roku 2004 byl podpořen státní dotací v rámci rozvojového projektu ve spolupráci s AU3V. Státní dotace podpořila vybudování nové počítačové učebny, která složí pro výuku U3V, ale i jako internetová studovna pro všechny studenty UTB. Obohacení a rozšíření cyklů přinesl i akademický rok 2005/2006. Otevřel se speciální cyklus zaměřený na informační technologie. U3V na UTB nabídla nové obory, mezi které patří cyklus D – Počítače v praxi, E – Média a komunikace a F – Astronomie.
(zdroj: <http://web.utb.cz/cs/docs/U3VnaUTBveZl.doc>)

V současné době nabízí univerzita následující cykly:

1. ročník

cyklus C - Dějiny výtvarných umění (1semestr: Lidské tělo v dějinách výtvarných umění, 2. semestr: Fauna a flóra v dějinách výtvarných umění, 3. semestr: Starožitnictví, sběratelství a restaurátorství, 4. semestr: Výtvarná umění z pohledu tvůrce a diváka)

cyklus Ca - Výtvarná umění - Ateliérová praktika (tvůrčí práce, forma: odborné konzultace, práce v ateliéru)

cyklus I - Literárně-hudební (4 semestry, hudba klasická a současná-literatura-divadlo-film)

cyklus M - Člověk a společnost (4 semestry, filozofie-psychologie-sociologie-pedagogika)

cyklus D - Počítače v praxi (4 semestry, základy práce s počítačem a internetem)

cyklus L - Internet a informační média (4 semestry, nastavbový cyklus pro absolventy cyklu D)

2. ročník:

cyklus N - Základy teorie státu a práva

cyklus O - Fenomén Zlín

cyklus P - Duševní rozvoj a zdraví člověka

cyklus D - počítače v praxi

cyklus L - Internet a informační média

(http://web.utb.cz/?id=0_3_13_0&iid=0&lang=cs&type=0)

Každý z cyklů obsahuje 4 semestry a výuka probíhá 1x za 14 dní dvouhodinová přednáška. Na konci semestru vypracovávají studenti seminární. Student musí splňovat účast na přednášce minimálně 60%.

Pro přijetí musí zájemce splňovat věkovou hranici 50 let, tato hranice je platná od 1.5 2009. Zájemce nesmí být ekonomicky aktivně činný a pobírat starobní či invalidní důchod a mít středoškolské vzdělání. Posluchači jsou přijímáni na základě pořadí, v němž byly přihlášky doručeny, resp. v pořadí platby.

(http://web.utb.cz/?id=0_3_13_1&iid=0&lang=cs&type=0)

Dotazníkové šetření proběhlo v cyklech D – Počítače v praxi a cyklu L – Internet a informační média. Výuka je realizována formou praktických cvičení v menších skupinkách, kde má každý student k dispozici vlastní počítač k samostatné práci. (Obr. č. 1). Cyklus L je zaměřený na praktickou výuku a určený pro absolventy cyklu D.

- Náplň cyklu D:**
1. semestr – elektronická pošta, www stránky, ICQ, chat
  2. semestr – základní části počítačů, Windows, práce se soubory, kalkulačka, malování
  3. semestr – textové dokumenty, prezentace
  4. semestr – přehrávače, digitální fotografie, antivirové programy

Obrázek č. 1 Práce v počítačové učebně

(zdroj: http://web.utb.cz/cs/docs/Metody_formy_vyuky.doc)

5.5 Prezentace výsledků

Data z dotazníkové metody byla vyhodnocena v programu MS Excel. Použila jsem tabulky a skupinový sloupcový graf s 3D efektem.

Procentuální hodnoty byly zaokrouhleny na celá čísla. Respondenti měli možnost zvolit více odpovědí, proto součet procent nesplňuje hranici 100%.

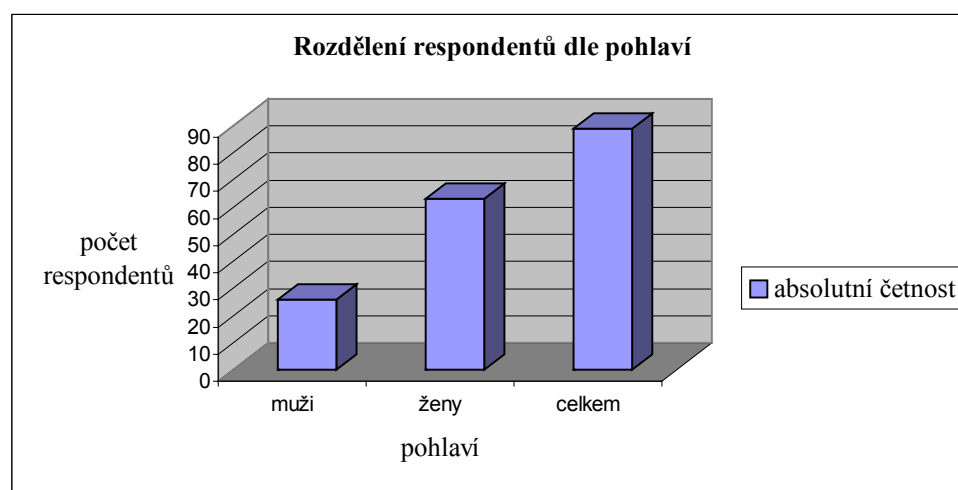
Otázka č. 1: Studují U3V více ženy nebo muži?

Studium na U3V navštěvují z větší části častěji ženy (63) než muži (26). Muži studují v menším zastoupení.

Tabulka č. 1 Rozdělení respondentů dle pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muži	26	29%
Ženy	63	71%

Graf č. 1 Rozdělení respondentů dle pohlaví

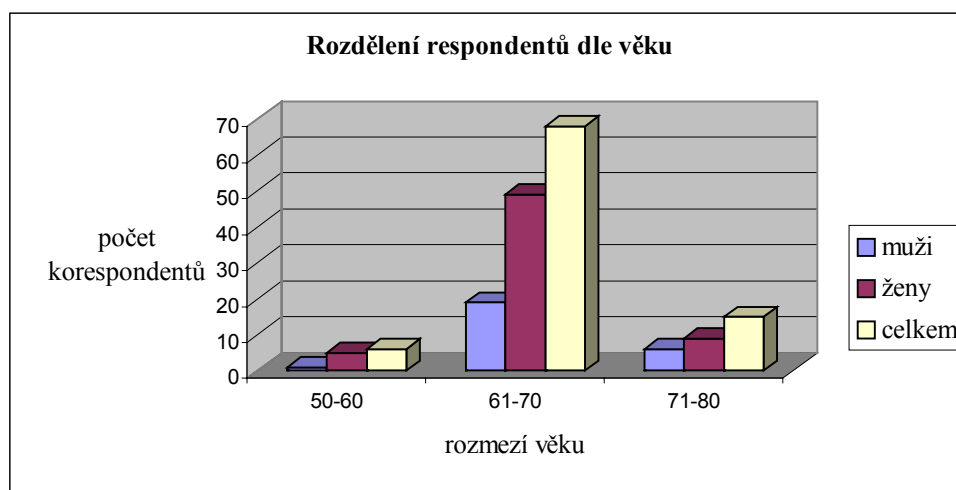
Otázka č. 2: Která věková kategorie nejvíce navštěvuje U3V?

Nejstarší student cyklů D a L má 80 let, nejmladší posluchač je ve věku 53 let. Věkový průměr všech respondentů bez ohledu na pohlaví je 65,5 let.

Tabulka č. 2 Rozdělení respondentů dle věku

Věk	50-60	61-70	71-80
Muži	1	19	6
Ženy	5	49	9
Celkem	6	68	15

Graf č. 2 Rozdělení respondentů dle věku

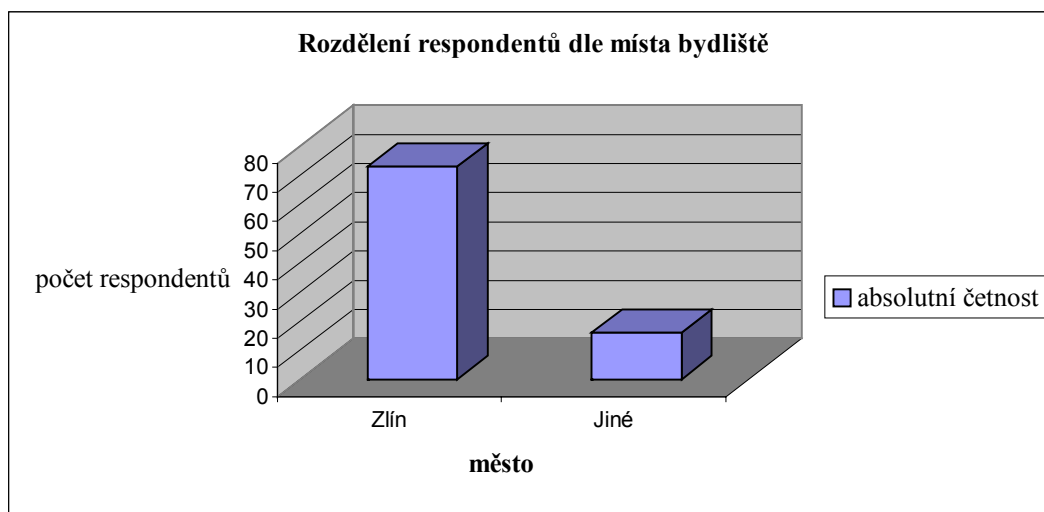
Otázka č. 3: U3V se nachází v krajských městech, studují pouze obyvatelé těchto krajských měst, nebo je studium dostupné i lidem z okolních menších měst, či vesnic?

Z průzkumu vyplynulo, že studenty jsou převážně lidé z krajského města Zlína, kde se univerzita nachází. Pochází odtud 73 respondentů. Dalších 7 posluchačů žije ve městech vzdálených do 20 km. Mezi tyto města patří Otrokovice, Holešov, Lukov, Vizovice, Želechovice a Uherské Hradiště. Skupina 12 studentů dojíždí více jak 27 km. Jsou to města: Valašské Klobouky, které jsou vzdáleny 37 km, Luhačovice, Uherské Hradiště, Uherský Brod a Vsetín.

Tabulka č. 3 Rozdělení respondentů dle místa bydliště

Město	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zlín	73	82%
Jiné	16	12%

Graf č. 3 Rozdělení respondentů dle místa bydliště

Otázka č. 4: Studují více lidé, kteří mají vysokou školu, nebo lidé s maturitní zkouškou, kteří si chtějí splnit např. svůj sen, doplnit si vzdělání, který jim dříve nebyl umožněn?

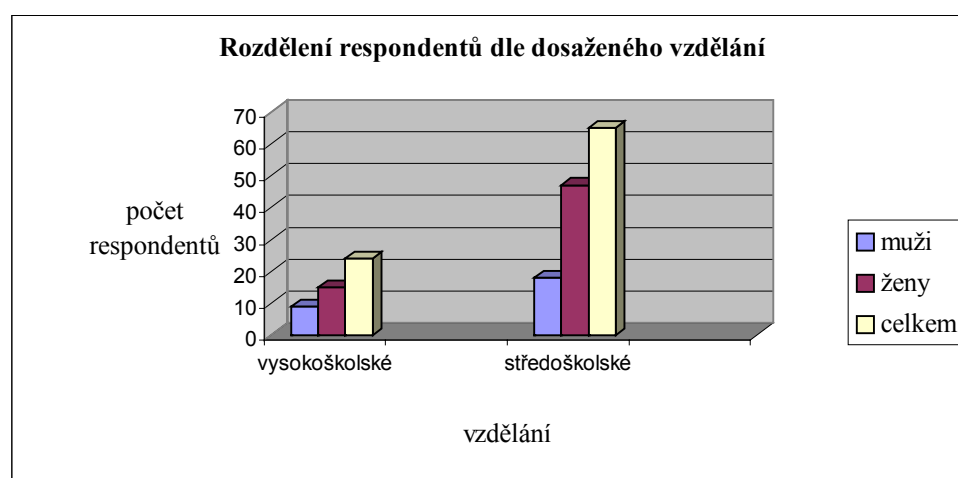
Lidé studující na U3V mají především středoškolské vzdělání, tuto odpověď zvolilo 65 osob. Zbývajících 24 osob má vysokoškolské vzdělání, z toho je 9 mužů a 15 žen.

Tabulka č. 4 Rozdělení respondentů dle dosaženého vzdělání

Vzdělání	Vysokoškolské		Středoškolské	
	Absolutní četnost	Relativní četnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muži	9	10%	18	20%
Ženy	15	17%	47	53%
Celkem	24	27%	65	73%

Graf č. 4 Rozdělení respondentů dle dosaženého vzdělání

Otázka č. 5: Proč si zvolili cyklus D a L?

Studenti měli možnost u této otázky zvolit více odpovědí. Na výběr měli následující odpovědi:

- A) Návaznost na mé dřívější povolání.
- B) Touha vyzkoušet něco nového .
- C) Rozšíření, prohloubení vědomostí, je to můj koníček.
- D) Doplnění vzdělání.
- E) Přiblížit se současnosti, obstát před rodinou.

Z uvedených možností volili nejčastěji variantu C, celkem 41x. Následuje možnost D, 33x, varianta E byla zvolena 31x. Volbu B učinilo 19 respondentů a možnost A zvolilo 10 posluchačů.

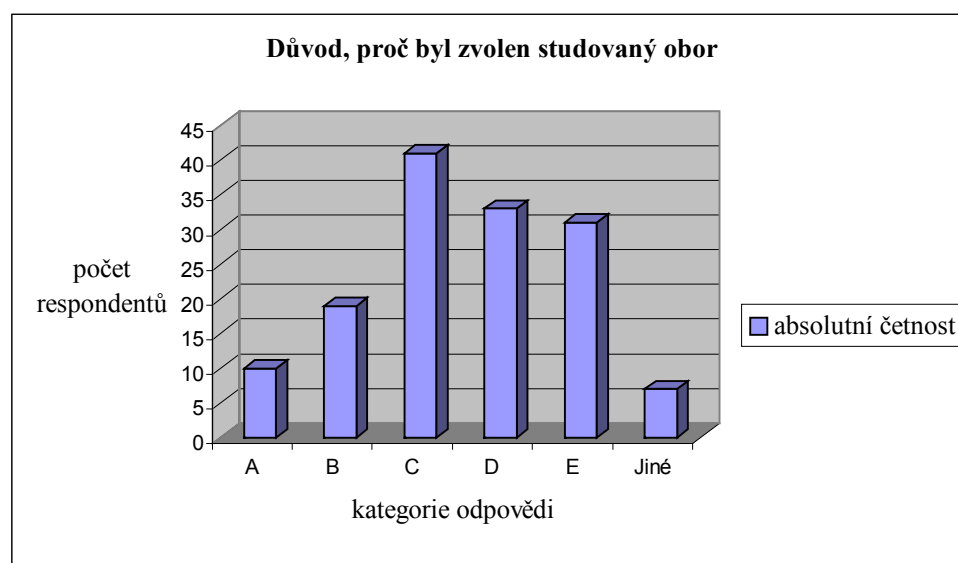
Variantu jiné odpovědi zvolilo 7 studentů, jejichž odpověďmi byly:

- D1: „Neotvíral se obor, který jsem chtěla.“
- D2: „Pěkná komunikace s vnučaty, je to ohromné.“
- D3: „Z důvodu plné invalidity jsem se cítila méněcenná, nepotřebná, počítačově až negramotná.“
- D4: „Chtěla jsem využít svého času k získání co nejvíce znalostí, vědomostí, k výchově sebe sama. Také pokračovat v tom, co mne zajímalo v mládí a čemu jsem se nemohla věnovat. Přejít do kontaktu s inteligentními a vzdělanými lidmi.“
- D5: „Nechtěla jsem si nechat úplně ujet vlak a doma totálně zblbnout před televizí – a nikdo z rodiny nebyl schopen mně nic vysvětlit pro MÉ naprosté nechápání, tak jsem se obrátila na odborníky - a jde to!“
- D7: „Abych si nepřipadala jako neandrtálec. Je to stále rozvíjející se obor.“

Tabulka č. 5 Důvod, proč byl zvolen studovaný obor

Odpověď	A	B	C	D	E	Jiné
Absolutní četnost	10	19	41	33	31	7
Relativní četnost	11%	21%	46%	37%	35%	8%

Graf č. 5 Důvod, proč byl zvolen studovaný obor

Otázka č. 6.: Co je motivovalo k přihlášení na U3V?

Otázka, u které měli posluchači možnost opět více odpovědí, obsahovala následující možnosti:

- A) Dříve jsem neměl/la možnost studovat.
- B) Touha doplnit, prohloubit vzdělání.
- C) Zaplnit volný čas.

Variantu A zvolilo 27 osob, tato možnost byla doplněna důvody, proč nemohli studovat dříve. Jako nejčastější důvod bylo uváděno náročné zaměstnání, tuto odpověď zvolilo 12 osob. Dalším uváděným důvodem byl společenský režim, celkem 8x, který vládl. Posledním důvodem byla péče o domácnost a rodinu, tuto odpověď byla volena 7x převážně ženami.

Možnost B byla volena nejčastěji, celkem 76 respondentů zvolilo tuto variantu. Vypovídá to o tom, že dřív lidé neměly takové možnosti jako má dnešní generace.

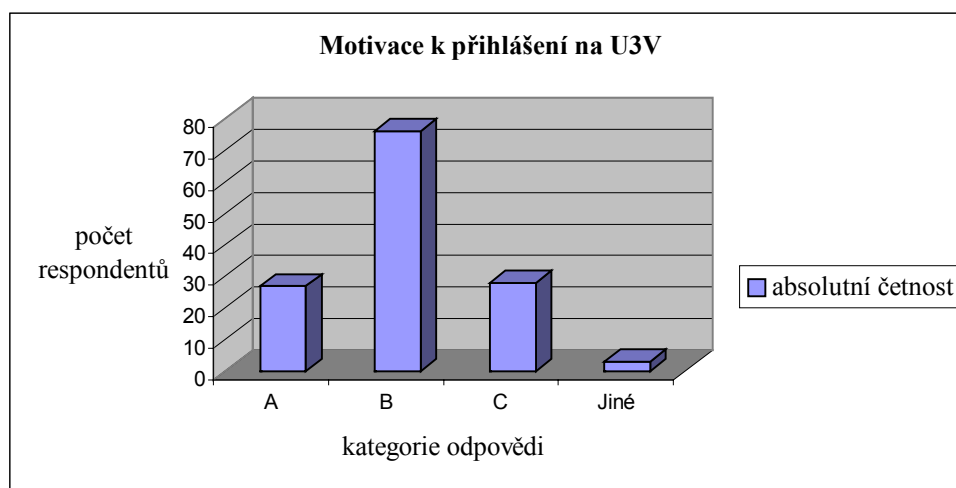
Další odpověď C si vybralo 28 vyplňujících. Možnost jiné odpovědi využili 3 studenti, kteří uvádějí:

- D8: „Dostat se mezi lidi se stejným zájmem“
- D9: „Hledala jsem nové přátele“
- D10: „Měla jsem zájem využít nové možnosti“

Tabulka č. 6 Motivace k přihlášení na U3V

Odpověď	A	B	C	Jiné
Absolutní četnost	27	76	28	3
Relativní četnost	30%	85%	31%	3%

Graf č. 6 Motivace k přihlášení na U3V

Otázka č. 7.: Čím obohacuje studium U3V jejich život, změnil se studiem?

Respondenti měli možnost zvolit více odpovědí. Otázka nabízela tyto odpovědi:

- A) Rozšíření znalostí.
- B) Získání a využití nových znalostí.
- C) Získání a kontakt s novými přáteli.

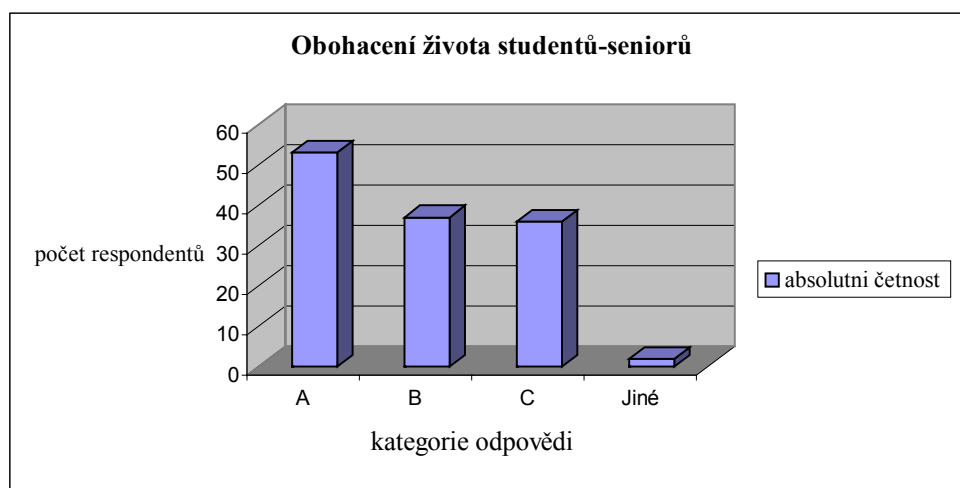
Studium obohacuje návštěvníky U2V zejména rozšířením znalostí, tuto volbu zvolilo 53 respondentů. Dalších 37 uvádí jako přínos získání a využití nových znalostí a 36 získání a kontakt s novými lidmi. Z tázaných zvolili pouze dva možnost jiné odpovědi:

- D11: „Mohu se lépe vžívat do života mladých a cítit se tak platná i v jejich životě.“
- D12: „Obohacení volného času seniora, noví lidé, nové vztahy, řešení spolupráce, zvýšení aktivity v životě.“

Tabulka č. 7 Obohacení života studentů-seniorů

Odpověď	A	B	C	Jiné
Absolutní četnost	53	37	36	2
Relativní četnost	60%	42%	40%	2%

Graf č. 7 Obohacení života studentů-seniorů

Otázka č. 8: Kde se dozvěděli o možnosti studia na U3V?

Pro zodpovězení odkud získali studenti-senioři informace o U3V jim byly nabídnuty možnosti:

- A) Tisk, média
- B) Přátelé, rodina
- C) Internet

Opět jako u předešlých otázek i nyní měli možnost označit více odpovědí a zvolit jinou odpověď.

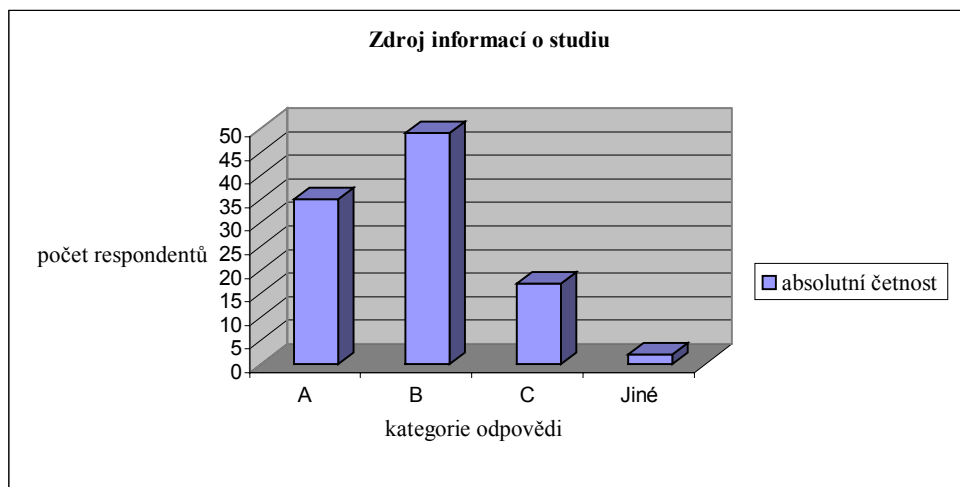
Jako největší zdroj informací uvádí své přátele 49 tázaných, na druhém místě s počtem odpovědí 35 to jsou tisk a média. Respondenti uvádí nejčastěji Mladou frontu Dnes, rádio a televizi. Z internetových zdrojů získalo informace 17 dotazovaných. Jiný zdroj uvádí:

- D13: „Zašla jsem se zeptat přímo na univerzitu.“
- D14: „Od kolegyně, která už studuje několikátý obor.“

Tabulka č. 8 Zdroj informací o studiu

Odpověď	A	B	C	Jiné
Absolutní četnost	35	49	17	2
Relativní četnost	39%	55%	19%	2%

Graf č. 8 Zdroj informací o studiu

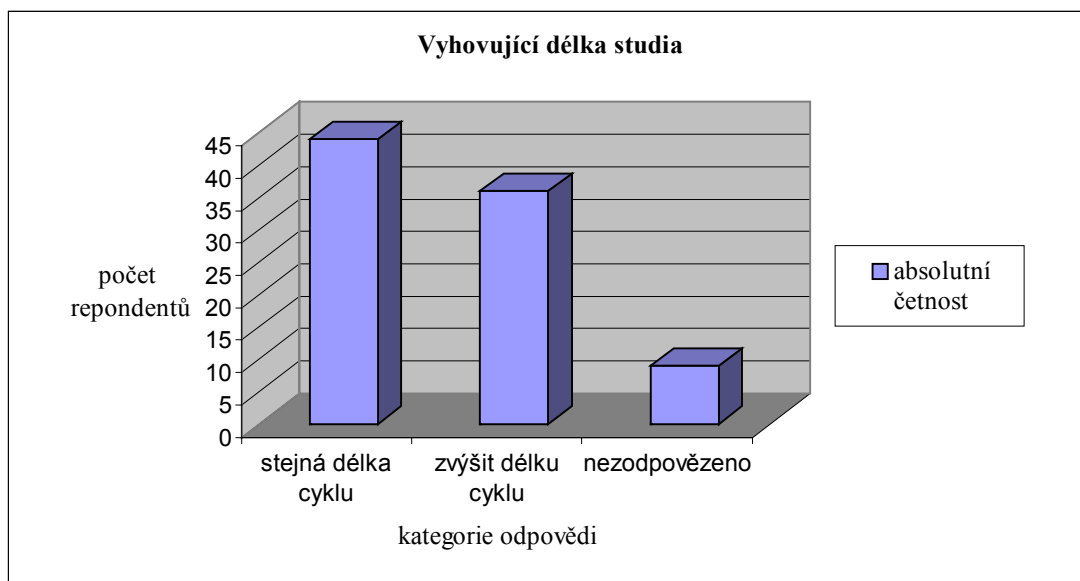
Otázka č. 9: Vyhovuje studentům délka studia, nebo mají zájem o delší cyklus?

Tato otázka byla zcela otevřená a dávala možnost studentům zvolit možnost, jak dlouhý cyklus jim vyhovuje. Doposud je cyklus složen ze 4 semestrů, tedy 2 roky. Pro velký zájem je studentům nabízeno nastavbové studium, které navazuje na jejich obor. Z průzkumu vyplynulo, že 50% studentů je spokojeno s délkou studia tak jak to je, 40% studentů uvádělo zvýšit hranici doby studia. Někteří uváděli pro ně vyhovující délku studia 6-8 let. Průměrná délka studia dle odpovědí odpovídá 3 rokům, 10% studentů tuto otázku nezodpovědělo.

Tabulka č. 9 Vyhovující délka studia

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Stejná délka cyklu	44	49%
Zvýšit délku cyklu	36	40%
Nezodpovězeno	9	11%

Graf č. 9 vyhovující délka doby studia

Otázka č. 10: Vyhovuje jí časový harmonogram výuky?

Otázka byla uzavřená, tázání měli možnost odpovědi:

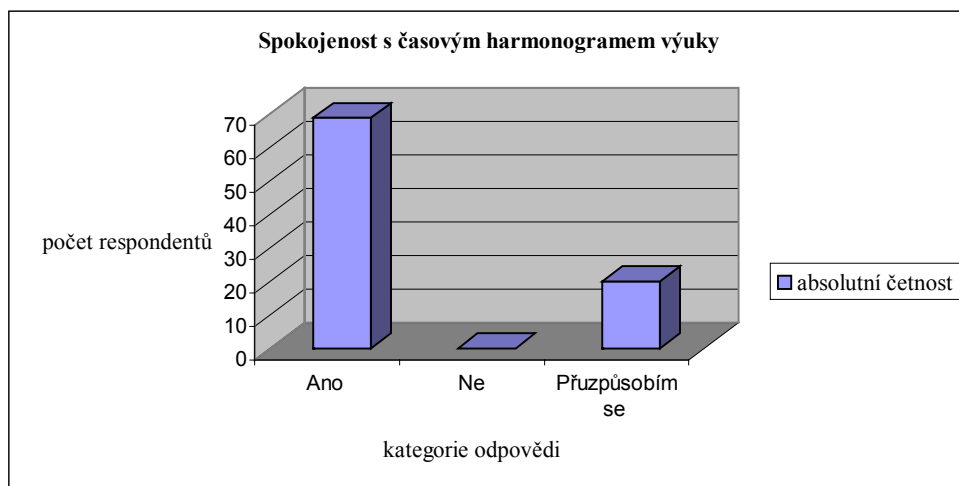
- A) Ano
- B) Ne
- C) Nemám problém se přizpůsobit

Časový harmonogram, doba kdy se studenti schází je zcela vyhovující. Většina studentů, 69, zvolila odpověď ano. Zbýlých 20 nemá problém se přizpůsobit. Odpověď ne, nezvolil nikdo.

Tabulka č. 10 Časový harmonogram výuky

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	69	78%
Ne	0	0%
Přizpůsobím se	20	22%

Graf č. 10 Časový harmonogram výuky

Následující otázky byly zcela otevřené. Odpovědi respondentů byly zpracovány do několika skupin. Dále byly některé odpovědi přímo citovány, tak jak je respondenti napsali.

Otázka č. 11: Co na U3V hodnotí kladně?

Respondenti hodnotí nejvíce kladně na U3V:

- Profesionální přístup a odbornost pedagogů k osobám 3. věku. Cení si jejich trpělivosti, pozitivního přístupu. Děkují jim za pomoc starším lidem a pochopení. Odpovědi v této skupině zvolilo 46 osob.
- Smysluplné využití volného času, možnost dovědět se nové věci, kvalitně se vzdělávat. Odpovědi v této skupině zvolilo 11 osob.
- Nabídka různých oborů, prostředí, vybavení učebny. Odpovědi v této skupině zvolilo 6 osob.
- Možnost využití PC třídy mimo přednášku, vyzkoušení v praxi. Odpovědi v této skupině zvolilo 5 osob.
- Všechno. Odpovědi v této skupině zvolilo 3 osob.
- Zajímavé prezentace. Odpovědi v této skupině zvolily 3 osoby.
- Otázka nebyla zodpovězena 11 respondenty.
- D15: „Děkuji za možnost a příležitost doplňovat si vzdělání.“

- D16: „Že s tím vůbec někdo kdysi začal, protože když to dobře půjde, všichni budete jednou staří ...a blbí...Nikdy by mě nenapadlo, jak ráda budu chodit do školy.“
- D17: „Všechno, dříve ty možnosti nebyli, nutí mne to chodit, oblékat se a vzdělávat.“
- D18: Získání nových vědomostí i přátelé, využití volného času, pokud jste v důchodě. Kvalitně připravené přednášky.“

Otázka č. 12: Co na U3V hodnotí záporně?

Studenti hodnotí nejvíce záporně na U3V:

- Chaotická organizace v počátcích, neinformovanost o změnách hodin výuky a náhradních hodin. Odpovědi v této skupině zvolilo 21 osob.
- Výuka ve velkých intervalech, málo vyučujících hodin. Odpovědi v této skupině zvolilo 15 osob.
- Rozložení lavic, nedýchatelný prostor v učebně. Odpovědi v této skupině zvolilo 3 osoby.
- Velmi nízká úroveň témat. Odpovědi v této skupině zvolila 1 osoba.
- Neměnil/la bych nic. Odpovědi v této skupině zvolilo 28 osob.
- Otázka nebyla zodpovězena 14 respondenty.
- D19: „Na počátku kurzů bylo méně studentů a tím více času od studijní referentky.“
- D20: „Že mi to nejde...že si nepamatuji to, co chci, že nepatřím mezi mladé.“

Otázka č. 13: Navrhovali by nějakou změnu?

Studenti navrhují následující změny:

- Přednášky každý týden, více hodin. Odpovědi v této skupině zvolilo 15 osob.
- Více cyklů na výběr. Fotografování, jazyky (anglický jazyk, německý jazyk, čínština), současný zeměpis světa, současná světová literatura. Odpovědi v této skupině zvolilo 9 osob.
- Možnost přednášky nahrát na CD nebo USB flash disk, skripta. Odpovědi v této skupině zvolilo 8 osob.

- Studium více do hloubky, podrobnosti, odbornější pohledy. Odpovědi v této skupině zvolily 4 osoby.
- Variantu beze změn zvolilo 29 osob.
- Otázku nezodpovědělo 18 respondentů.
- D21: „Obohatit obory, které se změnilly od dob studia naší generace.“
- D8: „Zlepšit organizaci, zajistit více informací o rozvrhu a učivu a změnách hodin, nebo náhradních hodin.“
- D22: „Uvítal bych další praktická cvičení k přednášející látce, nevím však, zda je to možné především z časového hlediska.“
- D23: „Snad jen to, aby se do oboru počítačů-i začátečníků-přijímali lidé, kteří už počítače znají a jsou seznámeni se základní obsluhou počítače.“
- D24: „Kontakt se studenty pomocí malé nástěnky-kdo by potřeboval něco zopakovat, vysvětlit i doučit: třeba i za finanční odměnu-podle domluvy.“
- D25: „Změna je sice život, ale raději beze změn pokračovat co nejdéle.“

5.6 Závěry průzkumu

Z průzkumu vyplynulo, že cyklus D a L na U3V navštěvují více ženy (63%), než muži (27%). Průměrný věk posluchačů je 66,5 let. Většina respondentů pochází z krajského města Zlín (82%), kde se nachází U3V, zbylá část (18%) pochází z okolních měst jako je Holešov, Otrokovice, Lukov, Valašské Klobouky, Vizovice, Luhačovice, Želechovice, Uherské hradiště, uherský Brod a Vsetín. Jsou to města, která jsou od krajského města Zlín z 50% vzdálená do 20 km. Další města jsou vzdálená z 50% až 37 km. Nejdále se nachází Valašské Klobouky, odkud dojíždí jeden posluchač.

Nejčastěji studují lidé se středoškolským vzděláním (73%), studentů s vysokoškolským vzděláním studuje méně (27%).

Důvod, proč si studenti zvolili obor D a L, uvádějí nejčastěji rozšíření a prohloubení jejich vědomostí, také že je to jejich koníček (46%). Dalším poměrně velkým důvodem je doplnění vzdělání (37%) a snaha přiblížit se současnosti, ale také obstat před rodinou (35%). Někteří také chtěli vyzkoušet něco nového (21%), další si chtěli připomenout či osvěžit své dřívější zaměstnání, na něž obor navazuje (11%).

Důvodem k přihlášení na zvolenou univerzitu byla nejvíce touha doplnit a prohloubit vzdělání (85%). Respondenti si také studiem zaplňují volný čas, kterého mají v důchodovém věku více než dříve (31%). Dříve také lidé neměli možnost studovat (30%). Jako vysvětlení proč tomu tak bylo, uvádí nejvíce náročné zaměstnání (44%), společenský režim, který vládł (30%) a převážně ženy uvádí péči o domácnost a rodinu (26%).

Další věcí zjišťovanou průzkumem byla otázka, odkud se dozvěděli o možnosti studia. Někteří odpovídali, že již studují několikátý obor. Za zdroj informací o univerzitě označili z velké části rodinu a přátelé (55%). Zdrojem informací byla také média a tisk (39%), v neposlední řadě to byl internet (19%). Délka studia, která je 2 roky - 4 semestry, vyhovuje většině studentů (49%). Další by chtěli délku cyklů prodloužit (40%). Zbylí dotazovaní otázku nezodpověděli (11%). S časovým harmonogramem výuky jsou spokojeni všichni studenti, volili odpověď ano, nebo nemají problém se přizpůsobit (100%).

Studenti hodnotili nejvíce kladně přístup a personalitu vyučujících (52%). Další respondenti hodnotili kladně nabídku oborů, prostředí, vybavení učebny, smysluplné využití volného času a další (48%). Záporné hodnocení většina studentů nehodnotila nebo otázku nezodpověděli (47%). Nejvíce záporných hodnocení získala počáteční špatná organizace a neinformovanost o rozvrhu hodin a náhradních termínech výuky (24%). Dále hodnotili záporně výuku ve velkých intervalech a málo vyučovacích hodin (17%). Nepatrná část studentů hodnotila záporně rozložení lavic, nedýchatelný vzduch v učebně a nízkou úroveň témat (5%). Poslední otevřenou otázku týkající se změn několik osob nezodpovědělo (20%). Část respondentů by žádné změny nenavrhovalo (33%). Poslední otázka o navrhovaných změnách obsahovala více vyučujících hodin nebo častější výuku (17%). Také změny týkající se rozšíření přednášek o více hodin, nebo častější výuku (17%). Uvítali by také větší nabídku oborů (10%), možnosti uložení probrané látky pro samostatné procvičování (9%). Mezi návrhy byli i návrhy na prohloubení látky (4%).

Pro přiblížení „typického“ studenta – seniora jej můžeme popsat následovně:

Žena ve věku 66 let se středoškolským vzděláním neměla dříve možnost studia, protože měla náročné zaměstnání. Kromě zaměstnání měla také práci okolo domácnosti a rodiny. Jakmile se ocitla v důchodovém věku a měla více volného času, rozhodla se doplnit vzdělání. Kamarádka, která již studuje U3V ji poskytla informace, které ženu přiměly podat si přihlášku ke studiu. Vybrala si obor počítačů, aby se přiblížila mladší generaci svých dětí a vnuků, díky kterým s nimi bude moci komunikovat přes internetové sítě. Výuka ji přináší do života zpestření, kontakt s vrstevníky, přiblížení k novým technologiím a práci s nimi. Žena si již nepřipadá zbytečná, naopak má důvod se hezky obléct a namalovat se a vyrazit mezi kolegy, kde se nejen něco naučí, ale i si popovídá se spolužáky. Ve školních lavicích si připomene své mládí. Spokojenost s výukou a hlavně s přístupem vyučujících je na vysoké úrovni. Pokud to bude možné, chtěla by studovat co nejdéle.

Návrhy ke změnám:

1. Délku cyklu rozšířit na 6 semestrů z počátečních 4, nebo zavést výuku 1x týdně.
2. U nastavbového cyklu L probírat látku více do hloubky.
3. Možnost vypálit prezentaci, nebo přípravu vyučovací hodiny na CD či zkopírovat na USB flash disk. Také se nabízí varianta tištěných skript.
4. Zlepšit přístup k rozvrhu hodin, s dostatečným předstihem informovat o náhradních či přesunutých hodinách formou e-mailu či SMS.
5. Rozšířit nabídku oborů, např. výuka cizích jazyků, fotografování, nebo témata, která se změnila od dob generace současných seniorů.

5.7 Diskuze

Referentka U3V ve Zlíně Ing. J. Hřebíčková ve své práci Aktivní formy studia jako motivace k dalšímu vzdělávání v rámci BP zrealizovala průzkum s cílem zjistit strukturu posluchačů U3V a jejich motivaci ke studiu.

(http://au3v.vutbr.cz/soubory/Rancirov_2007/prispevky/hrebickova.pdf)

V mém průzkumu se mi potvrdily výsledky J. Hřebíčkové, kdy uvádí, že strukturu posluchačů výrazně převažují ženy. Průměrný věk posluchačů je téměř totožný v obou průzkumech. Hřebíčková ve své práci uvádí průměrný věk 65,4 let, zatímco já 65,5 let. Ve své práci také uvádí 80% posluchačů se středním a vyšším odborným vzděláním a 20% s vysokoškolským a univerzitním vzděláním. Můj průzkum uvádí hranici trochu odlišnou, což může být způsobeno tím, že jsem průzkum zaměřila jen na cykly D a L, oproti Ing. Hřebíčkové, která provedla průzkum ve více cyklech. Hodnoty mého průzkumu ukazují 73% posluchačů se středoškolským vzděláním a 27% se vzděláním vysokoškolským. Souhlasím s tím, a výsledky průzkumu to potvrzují, že studenti-senioři si vynahrazují nemožnost studovat vysokou školu v minulosti.

Důvodů, proč si studenti zvolily studovaný obor, bylo více, nejvíce se prokázal zájem o rozšíření, prohloubení a doplnění vzdělání. Jen 11 % respondentů uvedlo, že cyklus D nebo L navazuje na jejich dřívější povolání. To se potvrdilo i v práci Ing. Hřebíčkové, která uvádí, že více jak polovina uchazečů si vybrala jiný obor, než jaká byla jejich profesní orientace. Ztotožňuji se s názorem Hřebíčkové, že motivací ke studiu je „náhrada“ za nemožnost studia v dřívější době. Dříve neměli lidé možnosti studia tak, jako má dnešní generace, která bere možnost studovat za samozřejmé. Studium pro generaci vyššího věku je přínosem, obohacuje jejich životy, získávají nové dovednosti, které používají v životě, ať už to je komunikace s vnoučaty, nebo kamarády, které získali při studiu. To uvádí také J. Hřebíčková, která ve své práci píše, že studium je „udržuje při životě“.

(http://au3v.vutbr.cz/soubory/Rancirov_2007/prispevky/hrebickova.pdf)

Knih, které by se zabývali problematikou stáří a vzděláváním v tomto věku, které by byly aktualizované, není v českém jazyce mnoho. Všechny se ovšem shodují, že stáří patří k životu. Všude je také upozorňováno na demografické změny, které souvisí s úbytkem dětí a stále vyšší hranicí věku, kterého se dožíváme. Ať už čteme jakoukoliv publikaci, je zřejmé, že je důležité zabývat se problematikou stárnutí a stáří. Neměli bychom se vyhýbat procesu stárnutí, ale zaměřit se na něj a zpříjemnit „podzim života“ lidem v našem okolí, protože i my stárneme a jednou budeme chtít, aby nás mladší generace také tolerovala.

Závěr

Období stáří, kdy se dožíváme stále vyššího věku než dříve, se dnes lidé snaží prožít často aktivně. Ve svém volném čase, který důchodový věk přináší, se věnují zálibám, na které jim dříve nezbyval čas. Dnešní společnost nabízí pestrou nabídku, jak využít volný čas. Stále častěji volí senioři možnost studia na U3V. Studenti se stříbrem ve vlasech se rádi vrací do školního prostředí. Získají nejen nové informace, poznatky a dovednosti o nových technologiích, ale i zavzpomínají na doby studia jejich mládí, kdy nebyli takové možnosti jako má dnešní 21. století.

Poslední část bakalářské práce přinesla pomocí průzkumu mapujícího charakteru poznatky o studentech-seniorech, kteří usedají zpět do školních lavic. Do školního prostředí se převážně vrací ženy, ale i mužská část je zde poměrně hojně zastoupena. Ačkoliv zlínská U3V nabízí pestrou nabídku studijních cyklů, přesto by studenti uvítali další obory. Protože výuka probíhá jednou za čtrnáct dní, často studují někteří studenti několik oborů najednou. Spokojenost s výukou se dá potvrdit tím, že někteří z posluchačů studují již několikátý obor a nechtějí se vzdát myšlenky, že by měli přestat studovat. Možnost studia v seniorském věku plní i jejich sny a touhy, které jim dřívější doba nemohla splnit. Například si plní sen studovat vysokou školu, který si dříve nemohli splnit kvůli náročnému zaměstnání, péči o rodinu či společenským systémem, který dříve vládl. Spoustu posluchačů se chce také přiblížit dnešní společnosti, a obstat před svou rodinou. Cyklus zaměřený na počítače jim umožňuje nejen poznat nové technologie, ale i ulehčuje komunikaci s rodinou přes internetové zdroje. Učí se posílat emaily, ale i komunikovat přes ICQ, Skype a další.

Vzhledem k situaci, kdy dnešní společnost stárne a dožívá se vyššího věku, je nezbytné, aby se možnosti využití aktivně stráveného volného času dostalo do podvědomí širší společnosti. Každému z nás, kdo dosáhne důchodového věku, přibude volný čas. Pokud prožíváme život aktivně, dodržujeme zdravý životní styl a díky zdravotní a sociální péči je velmi pravděpodobné, že se budeme dožívat stále vyššího věku. To je také důvod, proč se zabývat procesem stárnutí, a možnostmi, jak toto období aktivně prožívat.

Resumé

Téma mé bakalářské práce je Gerontopedagogika a její edukativní dimenze. Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na objasnění základních pojmů, které souvisí s gerontopedagogikou a se vzděláváním osob v postproduktivním věku.

První kapitola obsahuje pojmy stáří (kalendářní, biologické, sociální), dlouhověkost, změny spojené s procesem stárnutí, ageismus a stáří jako společenský fenomén.

Druhá kapitola zahrnuje vzdělávání ve stáří, gerontopedagogiku, andragogiku, motivaci k učení a cílové skupiny ve vzdělávání dospělých. Následující, třetí kapitola, pojednává o gerontologii (experimentální, sociální a klinické). Poslední, čtvrtá kapitola teoretické části, přibližuje formy vzdělávání ve stáří (A3V, KAS, LU, U3V).

Praktická část pomocí průzkumu mapujícího charakteru přibližuje studium seniorů U3V na UTB ve Zlíně. Obsahuje základní popis problému, kterým je populace dožívající se stále vyššího věku, toto a úbytek narozených dětí přispívá k výrazným demografickým změnám. Také pokrok vědy nám zvyšuje možnost, dožít se vysokého věku.

Empirická část práce popisuje možnosti studia studentů-seniorů, jejich motivaci ke studiu, ale i pozitiva, a připomínky. Díky jejich zájmu a spolupráci při vyplňování dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 89 respondentů z cyklů D a L lze navrhnout změny, které mohou přispět ke zlepšení organizace a služeb, které U3V nabízí.

Anotace

Teoretická část bakalářské práce se v úvodu zabývá charakteristikou stáří a jeho procesu. Zodpovídá související otázky o stáří a přibližuje stáří jako společenský fenomén. Dále objasňuje pojmy jako gerontopedagogika, andragogika, gerontologie a pojmy s tímto související. Závěr teoretické části je věnován vzdělávání v postproduktivním věku a U3V.

Praktická část vyhodnocuje průzkum mapujícího charakteru. Průzkum byl proveden dotazníkovou metodou na U3V na UTB ve Zlíně u studentů-seniorů studující Internet v praxi a navazují obor Internet a informační média. Cílem bylo přiblížit statistiku identifikačních údajů, motivaci, dále také co studenti hodnotí kladně na studiu a organizaci, ale také zápory, které by mohly pomoci ke změně k lepšímu.

Klíčová slova

stáří, senior, postproduktivní věk, studium, U3V

Annotation

The theoretical part in the introduction deals with the characteristics of age and its process. It takes the responsibility for issues related to the old age and it shows the old age as a social phenomenon. It also clarifies the terms like gerontopedagogy, education about adults, gerontology, and concepts that are associated with it. Conclusion of the theoretical part is devoted to the education in advanced, retirement age and U3A. The practical part evaluates the research of charting character. The survey was conducted by questionnaire method of U3A and TBU senior students in Zlin, who are studying the Internet in the practice (in process) and following field that is called Internet and information media. The aim of this work was to bring the statistics of identifying data, motivation, as well as student's positive view of studying and organization, but also negatives which could help to improve.

Keywords

old age, senior, retirement age, education - study, U3A.

Seznam použité literatury

1. BENEŠ, M. Andragogika. 1. vyd. Grada Publishing, a.s., 2008, 136 s. ISBN 978-80- 247-2580-2
2. DESSAINTOVÁ M. -P. Nezačínajte stárnout. 1.vyd. Praha:Portál, 1999, 232 s. ISBN 80-7178-255-6
3. HAŠKOVCOVÁ, H. Manuálek sociální gerontologie. 1 vyd. Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2006, 72 s. ISBN 80- 7013-363-5
4. KORDÁČ, V., a spolupracovníci, Vnitřní lékařství III. 1. vyd. Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p. 1989, 620 s.
5. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání. 4. vyd. Grada Publishing, a.s., 2006, 368s. ISBN 80-247-1284-9
6. LINHART, J., a kolektiv, Slovník cizích slov pro nové století. 1. vyd. Dialog, 2007, 413 s. ISBN 80-7382-005-6
7. MÜHLPACHR, P. Gerontopedagogika. 1. vyd. Masarykova univerzita v Brně, 2004, 203 s. ISBN 80-210-3345-2
8. MÜHLPACHR, P.Schola gerontologica.1.vyd. Masarykova univerzita v Brně, 2005, 314 s. ISBN 80-210-3838-1
9. Ing. Jarmila Hřebíčková, *Aktivní formy studia jako motivace k dalšímu vzdělávání:* [online]. [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: http://au3v.vutbr.cz/soubory/Rancirov_2007/prispevky/hrebickova.pdf
10. *Internetový zpravodaj AU3V České republiky, Asociace univerzit třetího věku:* [online]. [cit. 2010-02-26]. Dostupný z WWW: <http://au3v.vutbr.cz/>
11. P. Loužecký, *Pojem senior a penzista:* [online]. [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2008070084>
12. *Portál vzdělávání seniorů, seznam univerzit třetího věku,* [online]. [cit. 2010-03-27]. [online]. [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.e-senior.cz/univerzity/index.php?PHPSESSID=a95098b0490dbbf0b32c2f15eca09838>
13. *Web UTB, Cykly nabízené U3V na UTB Zlín:* [online]. [cit. 2010-02-26]. Dostupný z WWW: http://web.utb.cz/?id=0_3_13_0&iid=lang=cs&type=0

14. *Web UTB, Informace o U3V na UTB Zlín:* [online]. [cit. 2010-02-26]. Dostupný z WWW: <http://web.utb.cz/cs/docs/U3VnaUTBveZl.doc>
15. *Web UTB, obrázek:* [online]. [cit. 2010-02-26]. Dostupný z WWW: http://web.utb.cz/cs/docs/Metody_formy_vyuky.doc
16. *Web UTB, Podmínky pro přijetí:* [online]. [cit. 2010-02-26]. Dostupný z WWW: http://web.utb.cz/?id=0_3_13_1&iid=0&lang=cs&type=0
17. *Wikipedia, pojem gerontologie,* [online]. [cit. 2010-03-27]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gerontologie>
18. *Zákon o důchodovém pojištění:* [online]. [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A9C34D4B-14AE-4F08-BB2A-41BB7802DE6C/0/Letak_zmenyDP2010_web.pdf
19. *Změny hranice odchodu do důchodu:* [online]. [cit. 2010-03-28]. Dostupný z WWW: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A9C34D4B-14AE-4F08-BB2A-41BB7802DE6C/0/Letak_zmenyDP2010_web.pdf

Seznam symbolů a zkratek

UTB	Univerzita Tomáše Bati
OSN	Organizace spojených národů
U3V	Univerzita třetího věku
A3V	Akademie třetího věku
KAS	Kluby aktivního stáří
LU	Lidové univerzity
CŽV	Celoživotní vzdělávání
AU3V	Asociace univerzit třetího věku
AUITA	Internation Association of the Universities of the Third Age
EFOS	European Federation of Older Students
ZDP	Zákon o důchodovém pojištění
BP	Bakalářská práce
Sb.	Sbírky
zj.	zejména
D1, D2, ...D25	označení anonymního dotazníku, z kterého byla citace čerpána

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Nabídka U3V v České republice a nabízené obory

Příloha č. 1: Dotazník

Dobrý den,

právě máte v rukou dotazník na téma: **Univerzity třetího věku** (dále jen U3V).

Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží k průzkumu o U3V. Dotazník je zcela anonymní a bude využit pouze k účelu zpracování bakalářské práce.

Dotazník je složen ze 14 otázek, u kterých jsou možnosti odpovědi, Vaši odpověď prosím zakroužkujte, shoduje-li se Vaše odpověď pouze z částí uvedenou v možnosti, podtrhněte jen tu část, se kterou souhlasíte. Pokud se ztotožňujete s více možnostmi, můžete zvolit odpovědi více. Také máte možnost volné odpovědi.

Předem Vám velmi děkuji za Vaši ochotu a vyplnění dotazníku.

Vladimíra Hradilová
studentka UTB ve Zlíně – IMS Brno

---

1. Pohlaví : muž / žena

2. Rok narození:

3. Město, ve kterém žijete:

4. Dosažené vzdělání:

a) středoškolské

b) vysokoškolské

5. Název oboru, který na U3V studujete:

6. Proč jste si tento obor vybral/a?

- a) návaznost na mé dřívější povolání
- b) touha vyzkoušet něco nového
- c) rozšíření, prohloubení vědomostí, je to můj koníček
- d) doplnění vzdělání
- e) přiblížit se současnosti, obstát před rodinou

Jiné:

7. Co Vás vedlo k tomu, že jste se na U3V přihlásil/a?

- a) dříve jsem neměl/la možnost studovat
  1. náročné zaměstnání
  2. péče o domácnost, rodinu
  3. společenský režim, který vládl
- b) touha doplnit, prohloubit vzdělání
- c) zaplnit volný čas

Jiné:

8. Kde jste se dozvěděl/a o možnosti studovat U3V?

- a) tisk, média / která?.....
- b) od přátel, rodiny
- c) internet

Jiné:

9. Jak dlouhá doba studia je pro Vás optimální?

10. Vyhovuje Vám časový rozvrh doby studia?

- a) ano
- b) ne
- c) nemám problém se přizpůsobit

Připomínky k rozvrhu výuky:

11. Co Vám „přináší“ studium U3V do života, ovlivnilo jej nějak?

- a) rozšíření znalostí
- b) získání a využití nových znalostí
- c) získání a kontakt s novými přáteli

Jiné:

12. Co na U3V hodnotíte kladně?

13. Co na U3V hodnotíte záporně?

14. Navrhl/la byste nějaké změny? Jaké ?

Příloha č. 2: Nabídka U3V v České republice a nabízené obory

Seznam měst s univerzitami, kde se nachází U3V:

Praha :

Univerzita Karlova v Praze, Česká zemědělská univerzita v Praze, České vysoké učení technické v Praze, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, České vysoké učení technické v Praze- Masarykův ústav vyšších studií,

Brno:

Masarykova univerzita , Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, Univerzita třetího věku Vysokého učení technického v Brně, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

Hradec Králové:

UHK - Kurzy University třetího věku

Jihlava:

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Jindřichův Hradec:

Vysoká škola ekonomická

Kyjov:

Univerzita třetího věku MZLU v Brně - Kyjov

Lednice:

Univerzita třetího věku MZLU v Brně - Lednice

Liberec:

Technická univerzita v Liberci,

Olomouc:

Univerzita třetího věku MZLU v Brně – Olomouc, Univerzita Palackého Olomouc

Ostrava:

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Univerzita třetího věku MZLU v Brně - Bruntál

Opava:

Slezská univerzita v Opavě

Pardubice:

Univerzita Pardubice

Plzeň:

Univerzita Karlova v Praze- Lékařská fakulta v Plzni, Univerzita třetího věku Západočeské univerzity v Plzni

Ústí na Labem:

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Zlín:

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

(<http://www.e-senior.cz/univerzity/index.php?PHPSESSID=a95098b0490dbbf0b32c2f15eca09838>)

Seznam oborů, které U3V nabízí:

- Architektura
- Biomedicína
- Doprava
- Ekonomie
- Elektrotechnika
- Fotografie, grafika
- Fyzika
- Chemie
- Jazyky
- Počítače
- Právo
- Příroda
- Společenské vědy
- Sport
- Stavebnictví
- Technika
- Umění
- Zdraví

(<http://www.e-senior.cz/univerzity/index.php?PHPSESSID=a95098b0490dbbf0b32c2f15eca09838>)